

SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SERBICA

SECTIO GLOTTOLOGICA ET LITTERARIA

COLLEGIUM PALAEOSLAVICUM
SLAVICA ET SERBICA MEDIAEVALIA

Volumen I

SCALA PARADISI
SCRIPTA IN MEMORIAM
DEMETRII BOGDANOVIĆ VIRI ACADEMICI
1986–2016

Acceptum in Sectionis glottologicae et litterariae conventu vi, die xxvi mensis
Iunii, anno mmxviii, auctoribus Jasmina Grković-Major, Academiae socia
ordinaria et Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socio extraneo

Redactores

Anatolij Arkadjevič Turilov, Academiae socius extraneus, Tatjana Subotin-Golubović,
univ. profestrix, Irena Špadijer, univ. profestrix, Nataša Dragin, univ. profestrix,
mag. Dušica Grbić et Katarina Mano-Zisi

BELGRADI
MMXVIII

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

СТАРΟΣЛОВЕНСКИ ОДБОР
СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК

Књига 1

SCALA PARADISI

АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ
У СПОМЕН
1986–2016

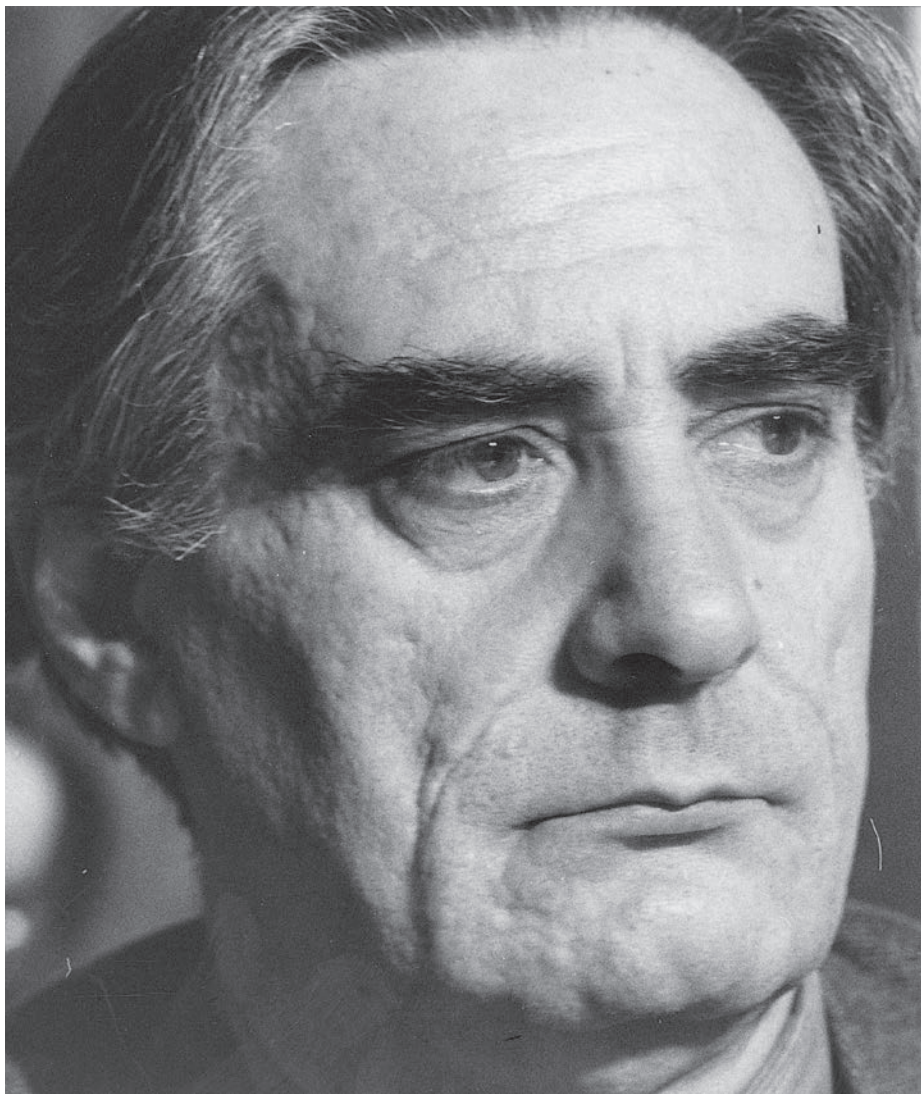
Примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна
2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејџор
и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова

Уредници

Анатолиј Аркадјевич Турилов, инострани члан САНУ, проф. др Татјана
Суботин-Голубовић, проф. др Ирена Шпадијер, проф. др Наташа Драгин,
мр Душица Грбић и Катарина Мано-Зиси

БЕОГРАД
2018

Luigi Forgasoli

Димитрије Богдановић (из породичне архиве)

УВОДНА РЕЧ

Академик Димитрије Богдановић (1930–1986), по образовању теолог и правник, оставио је својим делом блистави траг у српској медијевистици. Био је свестрани проучавалац српске средњовековне духовне културе и књижевности, као и српског рукописног наслеђа у целини, сагледавајући их из различитих углова и тиме утирући пут у многим областима истраживања. Као начелник Археографског одељења Народне библиотеке Србије и професор на Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду несегично је преносио знање млађим генерацијама, образујући многе нараштаје научних посленика.

У научном раду значајну пажњу посветио је византијским темељима српске средњовековне културе и рецепцији византијске књижевности. Једна од омиљених тема била му је Лествица светог Јована Лествичника. Објавио је њен превод, као и монографију *Јован Лествичник у византијској и старој српској књижевности*, засновану на докторској дисертацији. У жељи да корене српске духовности приближи савременицима писао је у више наврата о исихазму, посебно о неоплатонизму у исихастичкој књижевности код Срба, о социјалној теологији Јована Златоустог, о Светим оцима и учитељима цркве, рецепцији византијског богословља у Србији XIV и XV века, о књижевности као чиниоцу интеграције византијско-словенског Балкана, о византијском књижевном канону у српским службама средњег века. Редиговао је превод *Поетике рановизантијске књижевности* Сергеја С. Аверинцева, обогативши књигу врсним предговором *На њушевима ѿеориској проучавања рановизантијске књижевности*. У низу прилога посвећених појединим питањима средњовековне књижевности у Срба издвајамо студију *Развој жанрова у српској књижевности XIII века*, као и више од стотину одредница у *Речнику књижевних ѿермина*. Средњовековној култури приступао је као целини, заснованој на јединственом погледу на свет, те је писао и о односу књижевности и ликовне уметности. „Закон лепоте као свеопшта норма људског постојања захтевао је да буде исказан и у стварању писаном речју“, изрекао је једном приликом. Своја књижевнотеоријска и историјскокњижевна проучавања крунисао је поглављима у вишетојној *Историји српског народа* и књигом *Стара српска књижевност*.

Хвале је вредна и његова посвећеност приређивању, критичком издавању и преводу старих споменика. Учествовао је у припреми прва два тома издања *Законика цара Стефана Душана*, у којима је објављено шест преписа овога текста, објавио *Софијску службу светом Сави, Карејски њивик светиога Саве, Србљак. Службе, канони, акатисии*, I–IV (у сарадњи са Ђорђем Трифуновићем), Теодосијево *Житије Петра Коришког, Житије Ђорђа Крајовца, Епископије кир-Силуанове, те Мајичин ајоскол*. Саставио је и данас у издавању споменика незаобилазни текст *Правила за кријичка издања старих српских њисаца*. Био је и један од покретача едиције *Стара српска књижевност*, чији је циљ био да дела средњег века кроз преводе приближи савременом читаоцу. Са својим учитељем Владимиром А. Мошином приредио је критичко издање Вуковог превода *Новой завјети* у оквиру *Сабраних дела Вука Караџића*.

Пажњу је посвећивао и проблемима текстологије и лексикографије. У овој области драгоцени су његови радови *Текстолошко изучавање њравних споменика средњовековне Србије, Недиблијска грађа у речнику старословенског језика српске редакције* и *О неким њивањима лексикографске обраде јужнословенских ћирилских споменика српске редакције*.

Проучавао је српско писано наслеђе у многим рукописним збиркама (Хиландар, Савина, Библиотека Епархије арадске, Дечани, Пећка патријаршија, Николац, Цетињски манастир и др.). Продубио је приступ који је усвојио од Владимира А. Мошина на пољу археографије и палеографије, а своја начела изложио је у програмском раду *Метод ојиса рукојиса у Археографском одељењу Народне библиотеке СР Србије у Београду*. Поред више прилога у којима је изнео резултате својих истраживања (*Стара српска рукојисна књија и њроблем реконструкције њених фондова, Ћирилска палеографија и кодиколојија у Јуославији, Персијективне књижевноисторијских истраживања у збиркама словенских рукојиса Свете Горе, Археографски њројекти у Србији* итд.), објавио је и две монографске синтезе: *Каталог ћирилских рукојиса манастира Хиландара, I–II*, и *Инвентар ћирилских рукојиса у Јуославији (XI–XVII века)*.

„Био је то човек сасвим изузетних особина“, написала је академик Ирена Грицкат, један од његових блиских сарадника. Красили су га, како каже, велика интелектуална и духовна острашћеност, многострана и необична знања, моћ усредсређивања, организаторска умешност, тактични приступ саговорницима, дар лепе речи, мирна углаћеност, те јасноћа и брзина мишљења. „Он је, по некој особеној интуицији, по дубоко продоховљеној поистовећености са предметом свога рада, био непоновљив.“

Академик Димитрије Богдановић је, поред бројних дужности које је имао у Српској академији наука и уметности, био оснивач и први председник Старословенског одбора, утемељеног 1982. године. У знак захвалности за наслеђе које нам је оставио и поштовања према његовом неуморном раду, едицију Старословенског одбора САНУ *Словенски и српски средњи век (Slavica et Serbica mediaevalia)* започињемо њему посвећеном споменицом.

Академик Јасмина Грковић-Мејдор

ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ

ПРЕПИС КАРЕЈСКОГ ТИПИКА ИЗ XVI ВЕКА (АХС 134/135)

ВИКТОР САВИЋ

Апстракт. – У архиви манастира Хиландара чува се, заједно с најстаријим преписом, у истој кожној футроли, свечани препис Карејског типика светог Саве из XVI века. У раду проучавамо однос овога преписа према најпознатијим српским преписима – старом хиландарском (АХС 132/134) и Академијину препису из 1620/1630. године (АСАНУ 51). У наставку доносимо критичко издање обрађиваног текста.

Кључне речи: Карејски типик, свети Сава Српски, српска редакција старословенског језика (српскословенски језик), издање текста

О КАРЕЈСКОМ ТИПИКУ

Типик за испосницу Светог Саве Освећеног, или, како је то данас обичније рећи, Карејски типик, саставио је монах Сава 1199. године, у време формирања првих српских монашких установа на Светој Гори – Хиландара и Карејске ћелије – нешто пре рада на Хиландарском типиксу.¹ Овај ктиторски акт настао је прерадом непознатог грчког пустињачког, скитског типика, намењеног посебном типу монаха, отшелника.² Словенски текст, без сумње, није могао бити пука реплика грчког, будући да је у њему требало представити и историјске чињенице о оснивању Карејске ћелије Св. Саве Освећеног, њен однос с манастиром Хиландаром и светогорском управом у Кареји, као и богослужбена и посна правила за малену заједницу српских монаха, усклађена са светогорском праксом (према Дијатипосису преп. Атанасија Атонског), и почетак вечерња свеноћног бдења у суботу по Евергетидском типиксу.³ За сачувани грчки текст који је објавио Филип Мајер сматра се да је каснији превод са српског типика.⁴ Тим се

* Виктор Савић, Филолошки факултет, Универзитет у Београду; Институт за српски језик САНУ, Београд, viktor.savic@isj.sanu.ac.rs

¹ Мошин 1979, 115; Богдановић 1986, 15–16; Јовановић 1998, XIV.

² Богдановић 1986, 14; Мирковић 1934, 56; Мирковић 1939, 16.

³ Подробно в. Мирковић 1934, 58–61.

⁴ Ф. Мајер се служи преписом из 1874. године, а у своме раду помиње некакав грчки превод из XVI–XVII који се чува у Карејској ћелији (Meuser 1894, 275). По Ђоровићеву мишљењу, тај рукопис не може бити старији од XVIII века, уколико се ради о

текстом послужио Владимир Ђоровић као напоредним уз издање српско-словенског текста⁵ и са њега је (у недостатку „бољег“), уз консултовање Ђоровићева целовитог издања, начињен енглески превод у збирном издању превода византијских ктиторских типика, приређеном на Дамбертон Оуксу.⁶ Карејски типик, како је утврдио Владимир Алексејевич Мошин, има необичну структуру; он је устројен по дипломатичком обрасцу, као статутарни акт „у јасној вези с формуларима тадашњих српских повеља“ који се служи и „њиховом правном терминологијом“, с аренгом, аутобиографском експозицијом, диспозицијом и промулгацијом, и на крају (после излагања устава) санкцијом, короборацијом и Савиним потписом.⁷ Упркос томе „што је у питању литургијско-правни текст“, како подвлачи Д. Богдановић, „он није лишен изворне тоpline и поетичности“.⁸

ИСТОРИЈАТ ПРОУЧАВАЊА И ГЛАВНА ИЗДАЊА

С Карејским се типиком рано упознала наука, још на почецима старословенистике, када је Павле Јосиф Шафарик (1831) донео прве вести о њему, скупа са Студеничким типиком.⁹ Уследила су делимична, а затим и потпуна издања овога споменика, према различитим преписима. О целокупној историји познавања споменика и старије издавачке праксе обавештено пише Владимир Ђоровић,¹⁰ први издавалац целокупних дела светога Саве, несумњивих и њему приписаних (с већим или мањим степеном сигурности). Ђоровићево свеобухватно издање „Савина корпуса“ (без рада на Номоканону), захваљујући његову пионирском и темељном раду, до данас није застарело. Своје место у проучавању укупне проблематике, разуме се, имају и радови каснијих истраживача, међу којима је истакнуту улогу имао Димитрије Богдановић. Пре неколико деценија Владимир Павлович Гутков анализирао је Ђоровићево издање Карејског типика, закључивши да је он у своме раду пошао од Стојановићева издања најстаријег преписа

истом оном „уз који се налази [...] руско-српски препис“ о којем је посебно говорио у прегледу свих словенских преписа овога типика; по његовим ознакама то је „текст В“ (Ђоровић 1928, V–VI).

⁵ Ђоровић 1928, 5–13.

⁶ Dennis 2000, 1331–1337.

⁷ Мошин 1979, 117; Мошин 1977, 92–101.

⁸ Богдановић 1986, 16.

⁹ Schaffarik 1831, 25–26. – Хиландарски типик је, „стицајем околности, постао [...] у науци познат тек“ касније (Јухас-Георгиевска 1995, 98).

¹⁰ Ђоровић 1928, IV–V.

(1890): Ђоровић је, наиме, поновио неке Стојановићеве грешке.¹¹ Овиме је релативизован значај Ђоровићева издања и указано је на потребу новог, критичког издања Карејског типика.¹² Након тога, у едицији фототипских издања најзначајнијих српских установа на пољу науке и културе Српске академије наука и уметности, Народне библиотеке Србије и Матице српске, Димитрије Богдановић је приредио фототипско издање најстаријег преписа у боји, опонашајући у свему његову форму свитка (зато листове и обједињује цилиндрична футрола, туба), праћено студијом на српском и француском језику, издањем текста и преводом на савремени језик (1985). Цео приступ, који и у погледу едиционих начела одступа од ранијих Богдановићевих издања (примењен је тзв. „дипломатички метод“),¹³ последица је, заправо, његова посебна односа према овом споменику изузетне старине и културноисторијског значаја.

О ВРЕМЕНУ НАСТАНКА НАЈСТАРИЈЕГ ПРИМЕРКА

Димитрије Богдановић је, као и Владимир Мошин, веровао да би то могао бити оригинал с краја XII века, о чему говори и сачувано хиландарско предање.¹⁴ Будући да се ради о малом размаку између најприхватљивије могуће горње и доње хронолошке границе за настанак свитка, истраживачима није било једноставно да се коначно одреде у тако задатим оквирима. Стога је Владимир Ђоровић констатовао да је то „врло [...] вероватно ако не сам оригинал оно још за Савина времена учињени препис“.¹⁵ Петар Ђорђић је у својој Историји српске ћирилице, имајући у виду целину српског рукописног фонда, закључио да овај свитак представља препис из прве половине XIII века.¹⁶ Биљана Јовановић-Стипчевић је, даље, показала да се ради о неколико касније преписану примерку с оригинала из 1199. године, чији настанак се временски уклапа у Ђорђићево шире датовање. Она је палеографским путем утврдила да је тај препис Карејског типика сачинио преписивач Ватиканског јеванђелистара,

¹¹ Гудков 1982, 6–7.

¹² Исто, 8.

¹³ Богдановић 1985, ii, 4.

¹⁴ Исто, ii, 1–3; Богдановић 1986, 149; Мошин 1979: 115. – Код Мошина, заправо, није довољно јасно на који период Савина живота се мисли, осим што се вели да га он „држи за Савин оригинал“. У Синдикову прегледу аката из хиландарске збирке, у доброј мери ослоњену на Мошинов рад, уз „оригиналност“ овога свитка постављен је знак питања (Синдик 1998а, 112).

¹⁵ Ђоровић 1928, IV.

¹⁶ Ђорђић 1971, 258, сл. 32.

Cod. slav. 4 (по запажању А. А. Турилова – Будило, близак руској кнежевско-епископској ростовској скрипторији),¹⁷ за који се зна да је настао пре 1232–1235. године. То ју је, оправдано, водило закључку да је свитак настао у деценијама „које претходе тридесетим годинама“ XIII века, свакако још за живота архиепископа Саве.¹⁸ Анатолиј Аркадјевич Турилов је запазио да је на Типику Савин обичан монашки печат, што би значило да је, ипак, по среди оригинал из 1199. или препис настао закључно са 1203/1204. годином. Разлог је у томе што је Сава тада „рукоположен за ђакона и свештеника, и добио [је] чин архимандрита“.¹⁹ Проблем је, међутим, што је првобитни печат могао бити премештен на нешто каснији препис,²⁰ или, боље рећи, копију са снагом оригинала. Отворено питање мора се решавати уз уважавање стања у правопису овога документа (када се, већ, за сам језик не могу одредити хронолошки довољно прецизни параметри који би помогли у превазилажењу несугласица). У споменику се, како запажа Митар Пешикан, испољава старији рашки правопис из прве фазе, али не онај најстаријег типа (какав је, нпр., у повељама Стефана Првовенчаног), него млађи, који, типолошки посматрано, омеђавају једна Радослављева повеља из 1234. године и Мокропољско четворојеванђеље, које је, по Пешиканову мишљењу, настало око средине XIII века; уз правописну истоветност иде и блискост у систему надредних знакова.²¹ Биће да се овде ипак ради о препису који треба везати за период Радослављеве, Владислављеве, па можда чак и први део Урошеве владавине (1228 – око 1250).

¹⁷ Турилов 2009, 239, 245–251.

¹⁸ Јовановић-Стипчевић 1998, 129–132. – Нешто раније су га Луција Цернић и Биљана Стипчевић датовале опет у ово, XIII столеће, у другу његову четвртину (Изложба 1973, 18, бр. 16).

¹⁹ Јелесијевић 2015, 520.

²⁰ Вид. о разлици у односу на његов првобитни положај Синдик 1998а, 113. Без нове конзервације не може се коначно рећи „да ли је печат првобитно био причвршћен на ’српски начин’ за постојећи пергамент или је накнадно прилепљен, можда и пресељен“ (Синдик 1998б, 139). Данашње стање установљено је највероватније у време док је Сава Хиландарац био библиотекар у Хиландару (1894–1911), када је документ залепљен на нову подлогу и када је прилепљен и печат; пре тога је Н. Дучић забележио (1882) да је печат „висио ’на поветшаној свиленој узици“ (Богдановић 1985, ii, 2).

²¹ Пешикан 1973, 82–83. – Богдановићев осврт на правопис је, нажалост, само лети-мичан, и доста уопштен (Богдановић 1985, ii, 2).

УСАВРШАВАЊЕ ИЗДАЊА НАЈСТАРИЈЕГ РУКОПИСНОГ ТЕКСТА

Већ је Владимир Павлович Гутков, који се у неколико наврата бавио овим значајним српским спомеником, у своме одзиву на Богдановићево свечано издање уочио неке ситније грешке, изазване смањеном пажњом или ограничењима оштећеног документа.²² Настављајући тај рад, пре извесног времена руски проучавалац Иља Михајлович Числов систематично је представио недостатке Богдановићева издања, ослонивши се на стање документовано у старијим црно-белим фотографијама истога акта које је сачинила руска експедиција на Атосу под руководством Пјотра Ивановича Севастјанова 1858. године (Румјанцевљева библиотека, фонд П. И. Севастјанова, 26).²³ Тиме је, чини нам се, читање најстаријег сачуваног рукописа доведено до крајњих могућности, чиме је припремљен пут за потпуно реконструисање првобитног текста.

НОВИЈА ИЗДАЊА КАРЕЈСКОГ ТИПИКА

После Богдановићева издања приређивани су и текстови других преписа Карејског типика. Владимир Павлович Гутков је објавио очишћене снимке рускословенског преписа с краја XVII века (вероватно из 1695) из једног зборника (не саопштава број) у збирци Руске националне библиотеке (тада Државне јавне библиотеке Салтиков-Шчедрина) у Санкт Петербургу; препис је начинио јерођакон Дамаскин на Светој Гори.²⁴ Томислав Јовановић је, у оквиру новог издања сабраних дела светог Саве, приређеног поводом 800-годишњице оснивања манастира Хиландара, поновио издање најстаријег преписа,²⁵ да би, десет година касније, приредио и рускословенски препис (заједно с Хиландарским типиком) из збирке Белокриницког манастира у Библиотеци Руске академије наука у Санкт Петербургу, бр. 13.²⁶ Недавно је Снежана Јелесијевић приредила рускословенски препис Арсенија Суханова који је настао 1654. године на Светој Гори (Руска државна библиотека, збирка Тројице-Сергијеве лавре, бр. 704) с примерка Карејског типика који се данас чува у Хиландару, међу повељама, под бројем 134/135. Наш хиландарски препис искоришћен је за поређење са Сухановљевим преписом, па је у поменутом издању и унет

²² Гудков 1988, 78–79; уп. и Гудков 1982, 7.

²³ Викторовъ 1881, 2 (1483), 24 (Севаст. № 26), стр. 95.

²⁴ Гудков 1990, 90–95; уп. Гудков 1982, 9.

²⁵ Јовановић 1998, 3–11.

²⁶ Јовановић 2008, 144–147.

у његов критички апарат.²⁷ Наше занимање за Савине типике, па и за Карејски типик, и посебно хиландарски рукопис АХС 134/135 траје готово десет година, и сада је сазрео тренутак да му посветимо посебну пажњу, у склопу ширих припрема за критичко издање споменика. Неиздати остају још хиландарски новоцрквенословенски препис из времена око 1825. године (збирка словенских рукописа у Хиландару, бр. 710),²⁸ Григоровичев препис из XIX века (Руска државна библиотека у Москви)²⁹ и један недовољно познати препис из Патријаршијске библиотеке у Београду.³⁰

ОПИС АХС 134/135

У Синдикову каталошком опису хиландарских средњовековних аката представљен је и овај препис Карејског типика. Највише је пажње посвећено питању сигнирања овог примерка, будући да се налази у „истој посебној кожној кутији са оригиналом (?)“, без посебне топографске сигнатуре. У своме инвентарском реду преузима Мошинову ознаку (134/135), што је поткрепљено актуелним стањем на копији, с истом сигнатуром. Преносимо Синдиков сведени опис, у најбитнијем делу: „примерак“ је „написан на пергаменту ширине 269, дужине 766 [мм], издледелим мастилом у XVI или XVII веку, у 65 редова рачунајући потпис“.³¹ Димитрије Богдановић, пак, начелно је сместио овај рукопис у XVI век;³² ми сматрамо да је с краја XVI века (ако не и с почетка XVII века).³³ Синдик примећује и заставицу и украсе на маргинама с флоралним елементима, као и округли орнамент при дну документа, влашкога типа. Као и на већини аката, и на полеђини овога се чита познија забелешка монаха Никандра.³⁴ Изнад основног текста, испод заставице, киноваром је, истом руком, исписано следеће заглавље, без везе с оновним текстом: подмани г(оспод)и д(оу)шь љсопших[ъ] рабъ

²⁷ Јелесијевић 2015, 524–526.

²⁸ Његов опис вид. у Богдановић 1978а, 238, бр. 710.

²⁹ Гудков 1982, 9; уп. Јелесијевић 2015, 519–520, нап. 47.

³⁰ У прегледу Д. Богдановића на овоме месту је остала празнина, без навођења сигнатуре (Богдановић 1986, 149), а у недавно објављеном инвентару, будући да се не представља детаљна садржина приказаних рукописа, и овај податак изостаје (Ранковић и др. 2012). – Последњи преглед сачуваних и објављених преписа Карејског типика даје С. Јелесијевић 2015, 519–520.

³¹ Синдик 1998а, 113.

³² Богдановић 1986, 149; Богдановић 1985, ii, 3.

³³ Госпођа Љупка Васиљев указала нам је на сличност овога преписа с Минејом за новембар из 1593 (Хиландар 239; Богдановић 1978б, 154).

³⁴ Синдик 1998а, нав. место.

своих[ъ] с(ва)тѣйших[ъ] всѣленских[ъ] па(тр)іархъ).³⁵ Типик је писан врло свечано, познијим уставним писмом (на овом примеру се види колико је термин „полуустав“ неприкладан)³⁶ с местимичном употребом форми стилизованог брзописа. Мастило је мрко (то важи и за Савин „монашки“ потпис), данас у значајној мери посветлело; киновар је искоришћен за иницијал и писање карактеристичног пунктуацијског знака, положене дебеле тачке с удвојеном варијом („кендемом“), што је, иначе, као принцип (уз разноврсна решења), својствено најсвечанијим кодексима, још од најстаријих времена (нпр. у јеванђељима и псалтирима; обично дебела тачка или телија).³⁷ Ипак, узмемо ли у обзир препис из Савина времена, врло лако би се могло догодити да овде имамо посла с једном позном и накнадном појавом, тим пре што се ритмичко-логичка подела помоћу тачака (и запета у млађем препису) само делимично поклапа међу њима. У вези с досегнутим развојним ступњем писма стоји и познији, уобличени ресавски правопис. С друге стране, у језику је одражен чудан спој древних и нових црта. У основи, писар се према читаву документу односио с посебном, несвакидашњом пажњом, која превазилази и уобичајено деликатан однос, какав се неговао према свештеним предметима. То је била свесна идеализација документа који се везивао за оснивача Српске цркве, светитеља Саву. Изузмемо ли ову секундарну естетизацију, у свему осталом видимо поступак сродан ономе који је примењен приликом преписивања Студеничког типика 1619. године (Шафарикова збирка, Народни музеј у Прагу, IX Н 8 (Šaf. 10)).³⁸

ЈЕЗИК И ТЕКСТ ОБРАЂИВАНОГ ПРЕПИСА

Језик овога преписа је српскословенски с примесамa народног, којим се мање-више конзервира стање из језика ретких оригиналних књижевних састава, попут овог, отприлике с почетка XIII века (у типцима ће се и

³⁵ Присуство руске редакције у схематизованом, прецртаном заглављу, могло би се довести у везу с писаром Минеја из 1593. који је вероватно у Хиландару преписао још два минеја српске редакције 1593–1594 (бр. 240, 241). То је јеромонах Мардарије из Влашке земље (в. Богдановић 1978а, 116).

³⁶ О терминолошком проблему: Јерковић 2004, 97.

³⁷ Савић 2009, 168.

³⁸ Аверкије се у својој копији, насталој у приближно истом времену, верно држао оригинала, преносећи, уз очекивана ограничења, језик и текст, чак ред за ред (отуда велики и у суштини излишни прореди међу речима, који обезбеђују задржавање општег текстуалног оквира). Он је, ипак, у значајној мери осавременио правопис (истина уз задржавање „великог јус“ и још понечега), што показује ограничења таква поступка који спроводи макар и одличан писар.

усталити нижи стил српскословенског, шире посматрано „средњи стил“ (укупне писмености).³⁹ Најважније је, међутим, то што су сви сачувани архаизми (било којег да су карактера) присутни и у најстаријем препису, што недвосмислено говори о њихову исходишту. У односу на Карејски типик из Академијина зборника бр. 51, из приближно истог времена (АСАНУ 51 из 1620/1630. године),⁴⁰ који је познат на основу Даничићева издања,⁴¹ овде је, ипак, дат унеколико подмлађен текст, ретушираног језика. Академијин препис, за разлику од нашега, заправо, осим по изузетку, умногоме дословно понавља најстарији рукопис (у даљем раду служићемо се скраћеницама: КТ1 за АХС 132/134, КТ2 за АХС 134/135, КТ3 за АСАНУ 51). На првоме месту, у нашем препису је готово редовно „учитан“ изговорни полугласник (често графички представљен „дебелим јером“), у духу зреле српске редакције на лако уочљивим позицијама у односу на народни језик: то је најприметније у иницијалној групи *вс-* (различити облици заменичког корена **vs-*), будући да је у најстаријем препису устаљена група *вс-*,⁴² на пример *всѣмь* КТ2₁ – *всѣмь* КТ1₂, КТ3_{31a,2} (у КТ3 је ова црта мање заступљена, али је такође присутна, нпр. неочекивано у Савину потпису: *всѣхъ* КТ3_{346,6} – *всѣхъ* КТ1_{115/116}, *всѣхъ* КТ2₆₅); постоје и облици с иницијалним *св-*, на пример *сврѣшаѣт* сс КТ2₅₁ – *сврѣшаѣт* сс КТ1₈₉, *сврѣшаѣт* сс КТ3_{336,17}, по *сѣрѣтн* КТ2₂₃, по *сѣрѣтн* КТ3_{32a,9-10} – по *сѣрѣтн* КТ1₄₀, итд. С овим у вези је регистровање метатезе *-vb-* > *-bv-*: *в(о)ж(ь)ствѣныхъ[ь]* КТ2₅₁ – *в(о)жствѣныхъ* КТ1₉₀, *в(о)ж(ь)ствѣныхъ[ь]* КТ3_{336,18}. С друге стране, није реткост да се „јер“ на позицији некадашњег слабог полугласника елиминише, за разлику од КТ1 и КТ3, на пример *немоѣнна* КТ2₅₄ – *немоѣнна* КТ1₉₅, КТ3_{34a,3-4} (иста црта је честа и у КТ3 на споју глагола и речце сс: *подвнгохъ* сс КТ2₁₀, КТ3_{31a,21} – *подвнгохъ* сс КТ1₁₇), па чак и тамо где изговора има, али по традицији није обавезно његово писање: *чванць* КТ2₁₃ – *чванць* КТ1₃₈ – *чванаць* КТ3_{32a,7}. У литератури је раније констатовано да је екавизам на посредан начин посведочен у КТ1 преко примера *всѣн* (КТ1₃₆) због погрешне употребе јата, без других потврда⁴³ (исто је и *всѣн* КТ3_{32a,3}), али с овим примером треба бити обазрив (лако би се могло радити о аналогiji према дат. јд. ж. р. придевске промене). На томе се читује још једна разлика КТ2 у односу на КТ1 и КТ3: слободније испољавање екавизма, на пример *џалмехъ[ь]* КТ2₄₇ – *пс(а)лмѣхъ* КТ1₈₃₋₈₄, КТ3_{336,9}; *вскрес(ь)нь* КТ2₄₀ – *вскрѣс(ьнь)* КТ1₈₈, *вскр(ѣ)сьнь* КТ3_{336,15-16};

³⁹ Грковић-Мејџор 2007, 447, 452–453.

⁴⁰ Богдановић 1986, 149; Богдановић 1982, 36, бр. 323.

⁴¹ Даничић 1866, 140–142; за идентификацију видети: Трифуновић 1975, 08.

⁴² Младеновић 1998, 122.

⁴³ Исто, 122.

посредно, преко неетимолошког јата: завѣзанъ КТ₂₆₂ – завезанъ ть КТ₁₁₁₀ – завезать КТ₃_{346,1}. Графички статус „јерија“ за који се зна да нема фонолошко место већ у систему КТ₁,⁴⁴ овде се потцртава, реституише се (нпр. да послааѣт се КТ₂₂₇ – да послааѣт се КТ₁₄₇, да послааѣт се КТ₃_{32a,19}) или се прекомерно уноси (можда на подлози ширег језичког искуства писара, нпр. жытїе КТ₂₅ – {жн}тнїе КТ₁₉, житїе КТ₃_{31a,10-11}; жыти КТ₂₃₀ – жнти КТ₁₅₄, КТ₃_{328,7}; у руском језику ово је позиција за секундарни јери). У КТ₁ постојала је очита тенденција ка сажимању *-ии* > *-и*; овде је обрнут смер, на пример въ | пѣнїи . н вѣнїи КТ₂₅₃ – въ пѣ|нн н вѣнн КТ₁₉₂₋₉₃, КТ₃_{335-34a} (у томе га повремено прати и КТ₃), али писар у томе увек не успева, на пример могощнн КТ₂₁₀, могоущнн КТ₃_{31a,21} – могощнн КТ₁₁₈. У том смислу јавља се особен случај: нѣкоемоу КТ₂₅₇ – нѣкомоу КТ₁₁₀₁, КТ₃_{34a,11}. Књишка форма се уводи у основу броја „један“: єднна КТ₂₄₆ – єдна КТ₁₈₁, єдна КТ₃_{336,6} па и у прилогу народног порекла: заєднно КТ₂₅₀ – заєдно КТ₁₈₇, заєдно КТ₃_{336,14}; исто тако и у збирној именици овоцїе КТ₂₁₈ – овоцш{є} КТ₁₃₁, овоцше КТ₃_{316,18} (у Хиландарском типичу је, према нашем увиду, редовно овоцше; два пута је воцше).⁴⁵ Враћен је, на два места, старији облик показној заменици сь насупрот аналошког (према одређеном придевском виду) из КТ₁ и КТ₃: сн ж[є] оуставъ КТ₂₅₅ – снн же оуставъ КТ₁₉₇, сїн же оуставъ КТ₃_{34a,6}; въ сєм[ь] вѣцє КТ₂₆₃ – въ снємъ вѣцѣ КТ₁₁₁₂, въ сїємъ КТ₃_{346,4}. У вези с овим би могао стајати избор облика тоужде КТ₂₁₃ – тоужде КТ₁₂₂, КТ₃_{316,6} (оба облика су била присутна у цсл. писмености, с тим што је други карактеристичнији за старије споменике).⁴⁶ И словенски еквивалент грчког μοναστήριον, овде као технички термин доста чест, и писару, наравно, лако уочљив, даје се у лику какав је у српској редакцији уобичајен од доба тзв. „накнадне грецизације“ (монастырь КТ₂, али и монастырь КТ₃), опирући се форми из КТ₁ (монастырь), наслеђеној из старословенске писмености. Такође, акузативно-номиналној форми још једног техничког термина дат је у међувремену раширен књишки, изворно регионално и хронолошки ограничени древни лик: ѡлѡм[ь] КТ₂₄₀ – пс(а)л(ь)мъ КТ₁₇₀, КТ₃_{33a,11} (у КТ₃ у овој именици се чува стара графика, посведочена и у КТ₁; ѡл'тырь је у оба млађа споменика). По свему судећи, ради се о једном ширем настојању да се у тексту спроведе (актуелна) књижевнојезичка норма. Ово се препознаје и на плану морфологије – увођење финалног *-ѡ* у 3. л. јд. през.: не боудет[ь] КТ₂₂₉ – не боудє КТ₁₅₂, КТ₃_{328,4-5} (понекад је исправка на страни КТ₃: да прѣполовнѣ КТ₃_{336,7} – да прѣполовнн КТ₁₈₂, КТ₂₄₇); увођење књишког наставка за 2. л. мн. през. атематске промене глагола:

⁴⁴ Младеновић 1998, 122.

⁴⁵ Ивић 1979, 170.

⁴⁶ СС, 708; Miklosich, 1014.

нмамы КТ₂₃₉ – нмамо КТ₁₆₉, КТ₃_{33a,1-2} (другде то остаје: нмамо КТ₁₇₈, КТ₂₄₆, КТ₃_{33b,16}); увођење (ако није и преношење) наставка меке самогласничке промене именице с. р. у лок. јд.: по *εν(α)γ(ε)λῖν* КТ₂₄₉, по *εγα(η)γ(ε)λ(ηη)?* КТ₁₈₆ – по *εν(α)γ(ε)λῖο* КТ₃_{33b,13}; исправљање ген. јд. одређеног вида ж. р. птц. през. акт.: *животвореџе* КТ₂₆₂ – *животвореџице* КТ₁₁₁₀, *животвореџије* КТ₃_{34b,2}.

Постоје, разуме се, и случајеви када писар не држи под контролом своје језичко осећање, па у тексту несвесно издијају упрошћени или аналошки облици из народног језика или под његовим утицајем: *ст(ε)пенε* КТ₂₄₉ – *ст(ε)пенне* КТ₁₈₆, КТ₃_{33b,12}; *с(ε)того* КТ₂₁₇ – *с(ε)т(α)го* КТ₁₃₀, КТ₃_{31b,16}; *тога* КТ₂₁₈ – *от[ъ] того* КТ₁₃₂, *от[ъ] тог(о)?* КТ₃_{31b,19} (вероватно -о због -ω-). У три случаја уводе се облици *има-* презентске основе глагола имати (тамо где је у КТ₁ присутно основинско двојство *има-/име-*; очито да је тада већ обична дублетност у процесу фузије двају глагола на српском терену; у КТ₂ се назире свршетак овога процеса у народном језику): *да не нмат[ъ]* КТ₂₁₇ – {*да не нме*}т? КТ₁₂₉, *да не нмет(ъ)* КТ₃_{31b,15}; *да не нмат[ъ]* КТ₂₁₈ – {*д*}а не нметъ КТ₁₃₁, *да не нмет(ъ)* КТ₃_{31b,21}; *нмат[ъ]* КТ₂₆₁ – *нметъ* КТ₁₁₀₇, КТ₃_{34a,19}. У птц. през. акт. на једном месту региструје се млађе стање када овај постаје гл. прил. (на -џи, према -*ћи*), насупротив конгруентног партиципског облика у КТ₁ и КТ₃ (на -џе): *п[о]добаџет(ъ) нам[ъ] съблюдати ... помннаџици* КТ₂₅₂₋₅₃ – *п[о]добаџеть {на}мъ съблюдати ... Помннаџице* КТ₁₉₂₋₉₃, КТ₁_{33b-34a}.

Ипак, раније наведена тежња није до краја угрозила намеру да се задрже неке специфичности оригинала (нешто што је могло бити доживљавано као ни мање ни више него Савино – иако у стварности то није увек било тако, ма колико то било у опреци с књижевном нормом до које је, видели смо, писар доста држао). Задржане су народне форме на месту историјског иницијалног *вѣ-* (**вѣ-*) у свим случајевима у тексту: *оу карѣахъ* КТ₂₁₂, *оу ораѣховници* КТ₂₁₃ (само овде је текст прочишћен: избачен је књижевни предлог *в* – другде је *оу* | *вораѣховници* КТ₁₂₃, КТ₃_{31b,6}, очито због доживљавања *оу* као оригиналног облика), *оу тон келῖн* КТ₂₁₇, *оу келῖн тон* КТ₂₂₉, *оу мѣсте том[ъ]* КТ₂₆₂; *оуџнматн* КТ₂₁₈. Осим у једном случају (*ннчѣсаж[е]* КТ₂₁₈ наспрам *ннчѣсарε* КТ₁₃₂, КТ₃_{31b,19}; овде је остао блокиран млађи заменички облик -*чѣса-*), задржан је гласовним путем измењен облик речце -*же* > -*ре*: *ερε* КТ₂₂₁, *кере* КТ₁₃₈, КТ₃_{32a,6}; *ннкоεре* КТ₂₂₈, КТ₃_{32b,2}, *ннкоεре* КТ₁₅₀; *гдере* КТ₂₄₂ – *гдѣре* КТ₁₇₃, КТ₃_{33a,15}. У тој светлости ни временски прилог *тъгн* (данас с блиским формама на призренско-тимочком терену),⁴⁷ као врло уочљив, није замењен (показало се, ипак, да он не припада језику светога Саве, иако га има у Хиландарском и Студеничком типичу,⁴⁸ што наш преписивач није

⁴⁷ Младеновић 1998, 118; Ивић 1979, 171.

⁴⁸ Ивић 1998, 109.

могао знати, а то, на крају крајева, није ни битно за репродукцију изворног текста): њгн КТ₁₆₁, КТ₂₃₄, КТ₃_{326,18}. Задржан је карактеристичан, аналошки заменички облик *снкоѡ* са суфиксом *-ов*, присутан у неким старијим српскословенским споменицима⁴⁹ и у споменицима других редакција,⁵⁰ не и у старословенским:⁵¹ *снкоѡ(ѡ) оѡраз[ѡ]* КТ₂₂₄, *снкоѡ ѡѡразѡ* КТ₁₄₂, КТ₃_{32а,12}; *снкоѡ(ѡ) оуставѡ* КТ₂₃₆ – {снко}? КТ₁₆₃, *снко* КТ₃_{33а,1}. Мање специфични облици из народног језика, повремено присутни у акуз. мн. ж. р. неодређеног вида придева овде су остали, али само у маркантној лексици, у случајевима који су писару „запали за око“ и које је, као такве, свесно пренео: *ѡннѡ д(ѡ)нн* . *прѣпростѣ* КТ₂₃₅ (овде је заменица *ннѡ* с књижевним наставком, а придев с народним) – *ѡѡ ннѡ д(ѡ)нн* | *прѣпростѣ* КТ₁₆₂₋₆₃, КТ₃_{326,20}; *сѣд[н]лнѣ* КТ₂₄₉, КТ₁₈₅, КТ₃_{336,12} (свеједно схватимо ли то као поименичени придев, како је у следећем примеру, или као праву именицу *сѣднлнѡ*),⁵² *ст(ѣ)пенѣ* КТ₂₄₉, *ст(ѣ)пеннѣ* КТ₁₈₆, КТ₃_{336,12} (свакако неодређени придевски вид поименичен кондензовањем синтагме *пѣснѡ степеннѡ(ѡ)*).⁵³ Сачуван је, уз особен присвојни придев (који је задавао муке већини ранијих приређивача Карејског типика) и народни облик ген. јд. ж. р. неодређеног вида: *канѡн(ѡ)* . *агрпнпннѣ* КТ₂₄₆, *канѡн[ѡ]* · *агрпнпнннѣ* КТ₁₈₀₋₈₁, *канѡнѡ агрпнпннѣ* КТ₃_{336,4-5}. Најмаркантнији је наставак *-ов* у инстр. јд. ж. р. именица *ā-основа и заменице та (< **-ojŕ*, *-ejŕ*), присутан само у неколико случајева: *над[ѡ] тѡѡ(ѡ) кѣлѡѡѡѡ* КТ₂₁₆, *над[ѡ] тоѡѡ кѣлнѡѡѡ* КТ₁₂₈, КТ₃_{316,13}; *над[ѡ] кѣлнѣю тѡѡ(ѡ) КТ₂₂₇, надѣ кѣ[лнѣю тоѡѡ КТ₁₄₈₋₄₉, над[ѡ] кѣлѣю тоѡѡ КТ₃_{32а,21}; над[ѡ] кѣлѡѡ(ѡ) тѡѡ(ѡ) КТ₂₂₈, над[ѡ] кѣлнѡѡѡ · | тоѡѡ КТ₁₅₀₋₅₁, КТ₃_{326,2}. Овај наставак је познат и из других Савиних дела. Има га у народном језику углавном до средине XIII века, када се истискује аналошким наставком *-ом*, пореклом од *ō-основа м. р., уз посредовање личних заменица.⁵⁴ Управо он је најснажнији индикатор старости предлошка с којег је преписан КТ₂.*

На плану синтаксе може се очекивати мало шта ново у односу на КТ₁ и КТ₃ (чак се не мења ни ред речи, осим по изузетку). У једном случају измењен је смисао, па отуда и конгруенција и партиципски наставак у дат. јд. неодређеног вида *птц. през. акт.* (због промене рода: *слагање са м. р. (коњѡѡ)*; у вези је с увођењем тачке; раније је *слагање са ж. р. (слоѡѡѡѡ)*): *ѡѡ вслѡн ж[ѣ] слоѡѡж[ѡ]ѡѡ* . *сѡ[ѡ]ѡѡѡѡѡѡѡ се концѡѡ* КТ₂₄₁₋₄₂

⁴⁹ Младеновић 1998, 124; Даничић III, 107.

⁵⁰ Miklosich, 838.

⁵¹ СС, 602.

⁵² Исто, 678.

⁵³ Исто, s. v. *степеннѡѡ*, 624.

⁵⁴ Белић 2006, 182; Младеновић 1998, 123; Ивић 1979, 174.

– всако|н же слоужѣ съвршающн се концоу КТ₁₇₂₋₇₃, КТ₃_{33a,14-15}. У лексици, пак, има уочљивих измена. Обично је реч о правим текстолошким дублетима: оустроухъ (о|град|о|у с(вє)тоую) КТ₂_{10 и 13} – оустворнхъ КТ₁_{18 и 22}, КТ₃_{31a,21 и 31b,6}; въ прѣбываніе КТ₂₁₄ – въ жанце КТ₁₂₄, КТ₃_{31b,8}; нанпач(є) КТ₂₂₂ – попачє КТ₁₃₉, КТ₃_{32a,8}; да изволают[ь] КТ₂₂₅ – да избираютъ КТ₁₄₄, КТ₃_{32a,15}; въ пѣнн КТ₂₃₆ – Въ пѣти КТ₁₆₃, КТ₃_{32b,21}; поемъ КТ₂₃₉ (враћање на књижевну норму) – пѣваємъ КТ₁₆₈, пѣваємъ КТ₃_{33a,7}; бл(а)женн непорочнн КТ₂₄₈ – блаж(є)нє КТ₁₈₄, бл(а)женє КТ₃_{33b,10} (у КТ₂ се уводи инципит уместо „слободног“ назива); агг(є)л(ь)скын събор[ь] КТ₂₄₈, агг(є)льскы съборъ КТ₃_{33b,11} – анг(є)ль скоръ КТ₁₈₅ (уочава се заматак заједничког померања у КТ₂ и КТ₃ у односу на првобитну подлогу). Понекад измена као да је последица механичке грешке или случајног превида, али то не мора увек бити случај: по г(аго)лоу КТ₂₁₄ (узрок би могао лежати у скраћеном писању ове речи у предлошку) – по гла|соу КТ₁₂₄₋₂₅, КТ₃_{31b,9}; год[н]нхъ КТ₂₃₈ – год(ь)? КТ₁₆₇, год[ь]? КТ₃_{33a,5} (није до краја сигурно читање скраћеница у КТ₁, КТ₂, па се можда и не ради о стварној разлици међу њима); никто КТ₂_{16 и 29} – нѣкто КТ₁_{29 и 51}, КТ₃_{31b,15 и 32b,4} (могло би се радити о обичној грешци јер заменици претходи негација, али је, ипак, вероватније да је то свесна промена, будући да се под истим условима понавља поступак, а у једном примеру између побројаних, ван одговарајућих услова, задржава се неодређена форма нѣкто КТ₂₂₆); а по нѣмен(ѣ) КТ₂₂₅ – по-нгоумень КТ₃_{32a,17} – ако нгоумень КТ₁₄₆ (КТ₂ показује како је, вероватно, дошло до промене: услед нераспознавања к из предлошка и његове замене са п; узрок је у начину писања к, с раздвојеним крацима у односу на стуб; измена може бити и резултат накнадне рационализације, с учитавањем новог смисла). Постоје и примери испуштања речи (Псалтир), мотивисани језичком економијом: по ꙗ. каѣ[нзмы] КТ₂_{37 и 39} – по ꙗ. каѣ[нзмы] пс(а)л(ь)тыра КТ₁_{65 и 68}, по ꙗ. каѣ[нзмы] , ѷ(а)л'тира КТ₃_{33a,3 и 33a,6}.

Покушали смо, упоређивањем с вокабуларом изворног Савина корпуса, колико је то сада могуће, утврдити однос уочених лексичких померања према Савину стваралаштву, што би говорило о начелном удаљењу текста КТ₂ од изворног текста Карејског типика (био би то КТ₀). У познатом Азбучном показатељу речи приказана је лексика из читавих Савиних састава или из њихових делова на основу Ђоровићева издања, које „је за основу и израду конкорданције веома погодно“, иако би се повремено могло приговорити његовој ’текстолошкој исправности‘.⁵⁵ Ограничење проистекло из избора корпуса овога лексичког прегледа, без тамошњег посебног осврта на сложене текстолошке односе и без залажења у питање

⁵⁵ Трифуновић и др. 1980, 5.

репрезентативности избора Ђоровићевих предложака, умањује и вредност наших судова који буду почивали на њима. Спорним остаје степен проучености стварног удела Саве и његових блиских сарадника у њему приписану корпусу, с више или мање варијаната истих текстова. Помоћу детаљне критике текста раздвојило би се сигурно од могућег, вероватног и мање вероватног, итд. Упркос свим оградама, ипак, можемо рећи да међу понуђеним лексичким решењима постоје она из КТ1 и КТ3 која су обичнија у лексикографски рашчлањену Савину корпусу, на пример *жнлнщє* (*прѣбываніє* из КТ2 није регистровано, мада је сам глаголски пар *прѣбыти / прѣбывати* веома присутан);⁵⁶ постоје једино потврде за *нанпачє*, истина ретко.⁵⁷ Глаголска именица *пѣннѣ* из КТ2 боље је потврђена у ширем црквенословенском корпусу, док је творбена варијанта *пѣтнє* из КТ1 и КТ3, заправо, позната, на пример, у „остатку“ најстаријег преписа Хиландарског типика, што се у Азбучном показатељу речи из начелних разлога не региструје. Могло би се, овде, радити о избору чешћег лика у црквенословенском лексичком фонду (то је важило још у стсл. корпусу).⁵⁸ С тиме у вези стоји и враћање на књижевну норму у случају глагола *пѣтн* из КТ2 уместо *пѣвати* из КТ1 и КТ2 (овде нису толико важни односи које приказује Азбучни показатељ речи). У падежу директног објекта налазимо *блжєнє* уместо *бл(а)жєнн* *нєпорочнн* (овде бисмо пре говорили о даљој, додатној апелативизацији него о обичној супстантивизацији; као што видимо, развија се деклинабилност осамостаљеног лексичког језгра придевске синтагме). И мада навођење инципита у начелу има предност у односу на скраћене називе (узмемо ли хронологију у обзир), овде се, након свега реченог, вероватно ради о још једној књижевнојезичкој нормализацији текста. Употреба присвојног придева *аггєльскъ* у КТ2 и КТ3 уместо присвојног ген. мн. *аггєль* из КТ1 могла би се схватити као накнадна корекција у погледу већег саображавања духу словенских језика, иако се код Саве (али и шире) посесивност претежно исказивала на први начин, нарочито у вези с овим лексемама.⁵⁹ Дато место је могло у првобитној верзији настати као дословни еквивалент (несачуваног) грчког оригинала, који је делом искоришћен за обликовање овога типика. Увођење глагола *оустронтн* у КТ2 уместо *оустворнтн* у КТ1 и КТ3, иако су оба присутна код светога Саве, и то оба у његову Житију светога Симеона, говоре нам да је на делу померање смисла, од *оустворнтн* ‘основати’ ка *оустронтн* ‘организовати, уредити’.

⁵⁶ Трифуновић и др. 1980, 61, 138–139.

⁵⁷ Исто, 97.

⁵⁸ СС, 560–561.

⁵⁹ Трифуновић и др. 1980, 10.

Прво је на основу нашег познавања Савине делатности примереније, а тиме и, у погледу текстолошких „очекивања“, старије. Оно је, такође, на широј црквенословенској равни врло необично, можда и уникатно, само у српској редакцији.⁶⁰ То, са своје стране, опет упадљиво подсећа на неке од резултата делатности Саве и његових сарадника,⁶¹ па би се, овде, такође, могло радити о увођењу општијег стања. У последњем случају имамо стилско померање у КТ₂, замену обичног синонимног изврнати из КТ₁ и КТ₃ посебним изволати, чији се видски парњак изволити у одговарајућем смислу (‘изабрати’) раширио у српској средини (у повељама нарочито, нпр. кого в(ог)ъ изволити | г(оспо)д(ъ)ствовати по нас(ъ) АХС 13, тс А 1/4, око 1303,⁶² р. 230–231).⁶³ Наведено није у супротности с претходним јер се опет ради о избору лексичког средства које је (иако, овога пута, можда више домаћег карактера) „обично“ за без сумње култивисан књижевни језик нашега писара. По свему судећи, и лексичка средства примењена у КТ₂ сугеришу нам да овде имамо млађе, накнадно обрађивано стање, што се уклапа у већ изграђену представу о тексту.

Пред нама је, дакле, рукопис који у себи сажима дух два различита времена, првог – обликованог до средине XIII века, у мањој мери, на нивоу карактеристичних форми, из времена фиксирања Савина састава, и другог – који приказује српскословенско стање постигнуто током дуге стабилизације у измењеним друштвеноисторијским околностима у потоњим столећима, све до XVI века, када је препис и начињен. Најважнија је, ипак, чињеница да је читав текст веома конзервативан (уз ретка значајнија одступања, најпре на лексичком плану). То значи да он, у целини узев, без обзира на језичке и правописне појединости различита домања, у високом степену чува своју аутентичност.

ЗНАЧАЈ АХС 134/135

За овај пергаментски препис Димитрије Богдановић је нагласио да је „нарочито важан“, ставивши га на чело скупине каснијих преписа.⁶⁴ Наравно, он има контролну улогу у односу на КТ₁ и КТ₃, два најпознатија српскословенска рукописа, с којима смо га до сада и поредили, и с којима он, у суштини, чини исту, основну редакцију. Оба ова рукописа, КТ₂ и КТ₃, врло су важна

⁶⁰ Miklosich, 1073.

⁶¹ Богдановић 1985, ii, 2; Ивић 1998, 111–112, 114.

⁶² За податке о овој повељи: Синдик 1998а, 27.

⁶³ За примере: Даничић I, 395.

⁶⁴ Богдановић 1986, 149.

за правилно читање оштећеног древног преписа и, о концу, за укупну реконструкцију текста (најоучљивије је питање године (6707, тј. 1199),⁶⁵ али приметне су и друге, ситније појединости).⁶⁶ – После наше анализе морамо признати да је Академијин препис у склопу укупне проблематике важнији, будући да је само по изузетку другачији од недовољно читљивог КТ1.

ИЗДАВАЧКА НАЧЕЛА

У раду на рукопису служимо се скорашњом, дигиталном фотографијом из манастира Хиландара и класичном, црном-белом фотографијом из Академијине збирке, која је сачињена у Мошиновој и Соловјевљевој мисији 1935. године (Фото АСАНУ 8866-17).⁶⁷ У издању се руководимо својим досадашњим начелима у приређивању рукописних текстова,⁶⁸ што се у основи своди на верно преношење свих словних и интерпункцијских знакова, уз растављање речи. Скраћенице разрешавамо, тако што присуство титле симболизујемо облим заградама, њено одсуство угластим заградама; натписана слова спуштамо у ред без посебног означавања; текст не цепамо на редове, али њихово смењивање најављујемо усправном линијом, праћеном одговарајућим бројем у експоненту. Киновар доносимо масним слогом. У поступку транслитерације суочили смо се с проблематичним статусом увећаних и доста слободно изведених неких слова (широко с, дубрежасто и дубњевито в, високо н, н, п и а). Таква слова смо, осим уколико немају одговарајуће потпоре у КТ1, доносили обичним слогом, као „мала“ и „стандардна“ у данашњем смислу речи, јер сва она „имају функцију малих слова“, уз чињеницу да „њихово присуство није устаљено“.⁶⁹ Ова су слова обично иза знака интерпункције, али и без нужне везе с њим. Надредне знаке не преносимо, осим у споју с тачком, где се ради о посебном текстуалном маркеру. Позну форму натписаног н, сведеног на удвојену варију, третирамо као и друга надметнута слова, без обзира на граfiјско решење: спуштамо је у ред без посебног обележавања (то су примери пр̑нослаб̑ КТ2₈, в̑ т̑ кел̑н КТ2₂₃, т̑ КТ2₂₇, в̑ кел̑н т̑ КТ2₃₀, в̑ н̑ КТ2₃₀, п̑ КТ2_{31(x2)}, ѿб̑ч̑л̑ КТ2₃₆, г̑н̑ не ... г̑н̑ не КТ2₃₈, ал̑г̑ск̑л̑ КТ2₄₈, пом̑ло̑ѣ̑ КТ2₄₉, в̑ п̑т̑н̑ КТ2₅₅).

⁶⁵ Година је у 114. реду КТ1 унета после 1858, дакле у другој половини XIX века или чак у XX веку (Гудков 1988, 78).

⁶⁶ Богдановић 1985: ii, 3.

⁶⁷ Годишњак СКА XLIX 1939 (1940) 491; Годишњак СКА XLIV 1935 (1936) 49, 52, 102, 178.

⁶⁸ Подробније, нпр., Јовановић, Савић 2009, 106–110.

⁶⁹ Јерковић 2004, 98.

Нач(е)ло прѣм[оу]дрости страх[ь] г(о)с(по)д(ь)нь . разоум[ь] же бл(а)гъ вьсѣмъ творещим[ь] њ . какоже бо¹⁾ вѣщаеть велн²⁾кын ап(о)с(то)лъ павлъ , нхже око не видѣ , ни оухо слыша , ни на ср[ь]д[ь]це чл(о)в(ѣ)коу не възыде , ѡж[е]²⁾ |³ оуготова б(о)гъ любещим[ь] ѡг[о]³⁾ њ . Тѣмъже слышеше се⁴⁾ , вьсакомоу хотецомоу сп(а)сти се њ . |⁴ п[о]д[о]баеть подвижати се шьствовати тѣснымъ и прискрѣбнымъ поутем[ь] њ . поуть бо |⁵ кратъкъ кс(ть) . братїа моя моа⁵⁾ (sic) любнмаа . нмже течем[ь] њ . дымъ кс(ть) жытїе наше , пара прьсть , |⁶ н прах[ь] њ . вь малѣ являает се , а вь скорѣ погыбаетъ њ . маа' бо кс(ть) троуд[ь] жнтїа нашег[о] |⁷ велнко же н беззкониное , бл(а)гынхъ възданїе⁶⁾ њ . Тѣмъже н азъ вьсѣхъ послѣднїи н грѣ⁸⁾шнын н⁷⁾ пр(н)снослабнн . н оунылн . на подвижанїе д(оу)ховное њ . прншьствовав(ь) вь с(ве)тѣю |⁹ горѣ , обрѣтох[ь] бог(о)нзбран'на свѣтнла , разлчнымн образы текоущє , къ подвижѣ д(оу)хов'ном[оу] њ . |¹⁰ сего радн⁸⁾ н азъ оукрѣпнвхъ свою немощь . подвигохъ се еанко силѣ моушн њ . оустронхъ⁹⁾ о|¹¹град[о]у с(ве)тоую њ . домъ прѣс(ве)тые вл[а]д[ь]ч[ь]це наше в(огородн)це пр(н)снод(ѣ)вы м(а)рїе , обща же¹⁰⁾ с(ве)т(а)го жнтїа њ . н келїе |¹² нмъ доволане оу кареахъ , ндеже да прнходеще прѣбывають . игоумень н вьса братїа њ . По сем[ь]¹¹⁾ пакы |¹³ оустронх[ь] . тоужде оу ораховнцн¹²⁾ , мѣсто безмалъвїю њ . с(ве)т(а)го н пр[ѣ]п[о]добнаго от(ь)ца нашего савы . |¹⁴ вь прѣбыванїе¹³⁾ двѣма нли трем[ь] по г(ла)голу¹⁴⁾ г(оспод)ню њ . нд[е]же бо еста два нли трїе събранн вь нмє моє |¹⁵ тоу есмь азъ по ср[ѣ]дѣ нхъ њ . Тѣмъже сїю заповѣд[ь] даю , вьсѣм[ь] да кс(ть) вѣдомо њ . ни прот(ь) , да не нмат[ь] |¹⁶ области над[ь] твоб(ь) келїовь њ . ни їгоумен(ь) с(ве)т(а)го нашего моонастыра њ . ни инъ никто¹⁵⁾ от[ь] братїе |¹⁷ да не нмат[ь]¹⁶⁾ съмѣшати живоушаг(о) вь келїи сен , с(ве)того савы њ . н что обрѣтает се оу тон келїи , |¹⁸ нли вино , нли

¹ како оубо КТЗ

² нже КТЗ

³ ѡ КТЗ

⁴ {то}? КТ1

⁵ брат[н]е моя КТ1, братїе моя КТЗ

⁶ възданнн КТ1, възданїа КТЗ

⁷ послѣднн | н грѣшнѣн · КТ1, послѣд[ь]ннн н грѣшнѣн , КТЗ

⁸ тѣмъже КТ1, тѣмъже КТЗ

⁹ оустворнхъ КТ1, КТЗ

¹⁰ овьщаго КТ1, КТЗ

¹¹ + же КТ1, КТЗ

¹² оустворнхъ тоужде оу | вораховнцн КТ1, КТЗ

¹³ жнлице КТ1, КТЗ

¹⁴ гла[соу] КТ1, КТЗ

¹⁵ нѣкто КТ1, КТЗ

¹⁶ {да не нмє}тъ? КТ1, да не нмет(ь) КТЗ

овощіе . да не нмат[ь]¹⁷ оузнматн наш[ь] млонастр[ь] ннчесажд[є] от[ь] того .
нли нгоумен[ь] ннѣм' |¹⁹ от[ь] даватн . нъ пат[ь] да даєт се тоу от[ь] нашего
млонастры . помѣни радї свѣща с(вє)т(о)моу савѣ . масла |²⁰ лнтрѣ ѿ : а ѿ нномѣ
вѣсем[ь] на колю вѣзлаагаю нгоуменѣ н вѣсен братїи : аще чїм[ь] нмоут[ь] моши |²¹
присѣшатн брата , жнвѣшаго въ келїи сен : то вѣрѣю въ б(о)га . єре да не
ѡскоудѣєтъ¹⁸ грѣсть моуки |²² н чванць масла . н мою аще н грѣшноу м(о)л(н)твоу
нанпат[ь]¹⁹ нмѣти хощете въ помощь себѣ . єгожд[є] бо |²³ аз[ь] ѡставляю по сьмрѣтн
своєи въ тон келїи . то²⁰ да прѣбываетъ до жнвота своєго непрѣмѣ{ннѣ н}н
от[ь] |²⁴ кого ж[є] . потоум[ь] паки снков[ь] образ[ь] даваю²¹ да бываєтъ :
да сьвѣкоуплаєт се нгоумен[ь] с(вє)т(а)го т(о)го²² млона²⁵стры сь вѣсею братїєю :
н да нзволают[ь]²³ моужа б(о)гобогазннва . н же кс(тъ) поад[о]бн[ь] жїтн въ
келїи , въ мѣ²⁶стѣ тѡм[ь] . аюбо аще боудет[ь] кто : а по нгѣмен[ь]²⁴ . нли ннѣ
нѣкто . поравотавшнх[ь] мѣстоу томѣ с(вє)тоумѣ . |²⁷ да посылаєт се въ то мѣсто :
н тѣн²⁵ вѣсакѣ свободоу н ѡблас(тъ) да нмат[ь] над[ь] келнєю тѡв[ь] , іакожд[є] н
прѣ²⁸ждє пнсахом[ь] : а млонастр[ь] , нл нгоумен[ь] , да не нмат[ь] ннкѡєре
области над[ь] келїов[ь] тѡв[ь] . нл пак(ы) мыта |²⁹ радї . да не поставлаєт
се ннкто²⁶ оу келїи тон . а не боудет[ь] д(о)с(т)оннѣ правнла д(о)уховнаго . сїи
же |³⁰ оуставѣ оуставлаю въ келїи тон . да дрѣжит[ь] хотєи жытн въ нїєи . въ
п[о]нєд[ѣ]льнннкѣ . н срѣд[о]у . н пє(тъ)к[ь] . нл масла |³¹ іаждѣ . нл внна пнн :
въ вто(рнн)к[ь] же , н²⁷ чє(тврѣ)т[ь]к[ь] . масло іаждѣ . нл внно пнн : сїє же всє .
пєт[ь] . д(ь)нїн²⁸ . єдннєю |³² д(ь)нємь да іасн : въ соуб[ото]у же , нл в нєд[ѣ]лю .
рнвы , н сырѣ , н вѣса проч(а)а : н двашн д(ь)нємь , іадєнїє : |³³ въ посты
ж[є] велнкыє²⁹ . в соуб[ото]у , нл в нєд[ѣ]лю . масло іаждѣ ; нл внна вѣкоушан : а
въ нныє³⁰ д(ь)нн . нл внна |³⁴ нл масла : а кѣ рѡждѣствоу х(р)с(то)воу пос(тъ) .
іакожд[є] нл въ нны д(ь)нн оуставнх[ь] . боуд[н] н тѣгн , та³⁵кождѣ . а в пос(тъ) кѣ
с(вє)тум[ь] ап(о)с(то)лѡмь такождѣ да кс(тъ) . іакожд[є] нл въ нны³¹ д(ь)нн .

¹⁷ овощіе{є · д}а не ндетѣ КТ₁, нли овощіє · да не ндет(ь) КТ₃

¹⁸ + вл КТ₁, КТ₃

¹⁹ попатѣ КТ₁, КТ₃

²⁰ тѣ КТ₁, КТ₃

²¹ давѣ ю КТ₃

²² т(о)го КТ₂, того КТ₁ – КТ₃

²³ да нзвнраютѣ КТ₁, КТ₃

²⁴ ако нгоуменѣ КТ₁ – по-нгоуменѣ КТ₃

²⁵ тѣ КТ₂, КТ₃ | тѣ КТ₁

²⁶ нѣкто КТ₁, КТ₃

²⁷ + вл КТ₁, КТ₃

²⁸ вса пєтн д(ь)ннє КТ₁ – всє пєтн д(ь)ннє КТ₃

²⁹ вл постѣ же велнкы КТ₁, КТ₃

³⁰ вл нны КТ₁, вл нны КТ₃

³¹ вл ннє КТ₁, КТ₃

прѣпросте оуставн³⁶хѡм[ь] њ . въ пѣнн³²) же да дрѣжнт се снков(ь)³³ оуставъ њ . оутр(ь)нн . н в(е)тернн . ѡкоже ис(тъ) обычан њ . на оут³⁷рнн ж[е] прѣз[ь] все годище , да поют се³⁴ , по .Г. каф[нзмь]³⁵ . а на в(е)тернн . къ г(оспод)оу егда въскрьбѣх[ь]³⁶ . развѣ троп(а)рен . |³⁸ годнне же поем[ь] разнѡ . прѣвоую год[н]нх³⁷) съ оутр[ь]ннею без[ь] ѡалтнра . на третїен же , годїне н њ-н |³⁹ н на ѡ-н . поем³⁸ по .Г. каф[нзмь]³⁹ . съ мет[а]нїем[ь] , ѡкож[е] обычан нмамы⁴⁰ њ . на всако ж[е] нач(е)ло . въ пр[н]д[ѣ]те поклон(нмь се) |⁴⁰ по .Г. мет(анїа) њ . н пак(ы) кончавше ѡалом[ь] . н рекшѡ , ал(н)л(о)угїа . по .Г. мет(анїа) . нлн въ в(е)тернн . нлн въ оутр[ь]нн .⁴¹) нлн |⁴¹ въ мѡфїмонѣ . нлн въ ѡалтнры . нлн въ годїнах[ь] нлн въ полѡношннцах[ь] њ . въ всакон⁴²) ж[е] слоуж[ь]вѣ . съ|⁴²врьшающюу се⁴³) концѡ . гдере г(лаго)лїет се , б(ож)е оущедри ны⁴⁴) . по .Г. мет(анїн) њ . полоуношннца ж[е] . пѣвае се . |⁴³ въ цр(ь)квн . съ бл(а)женамн . по .Г. каф[нзмь] н канон(ь) м(о)л(ь)бнь⁴⁵) б(огородн)цн њ . а что ж[е] остаеъ ѡалтнра . то нзъ|⁴⁴г(лаго)лн . любо , въ д(ь)не . любо . в нош(н) њ . тьїю да прѣпѣвае се ѡалтыр[ь] . на д(ь)нь . н на нош(ь) њ . въ соуж[ь]тоу же вец(ерь) . ѡкож[е]⁴⁶) |⁴⁵ бывае(ь) . ѡкож[е] нмамо обычан . агрнпнїа⁴⁷) њ . се ж[е] пѣваем[ь] на агрнпнїн . рекше . тр(ь)с(ве)то . н пом(н)лоуи мѡ |⁴⁶ б(ож)е . н потѡм[ь] . поем[ь] . канон(ь) . агрнпнїнне . н потѡм[ь] чтет се . тетрѡев(а)г(ге)лїе . гл(а)ва еднна⁴⁸) њ . аще л(н) боудет |⁴⁷ невъзможно . да прѣполовн . а⁴⁹) потѡм[ь] . начннает се . слоуж[ь]ба оутрнн њ . ѡт[ь]пѣвше . по .Г.⁵⁰) ѡалмех[ь] |⁴⁸ по б(ог)ъ г(оспод)ъ . ѡт[ь]пѣвше .Г. каф[нзмь] . н .Г.⁵¹) каф[нзмов] . бл(а)женн

32 Въ пѣтн КТ1, КТ3

33 {снко}? КТ1, снко КТ3

34 да поеть се КТ1, да поет се КТ3

35 + пс(а)л(ь)тыра КТ1, ѡ(а)л(ь)тыра КТ3

36 въскрьбѣх[ь] КТ2) – КТ1, КТ3

37 год(ь)? КТ1, год[ь]? КТ3

38 на ше|стон н на деветон пѣваемь КТ1, КТ3

39 + пс(а)л(ь)тыра КТ1, ѡалтнра КТ3

40 нмамо КТ1, КТ3

41 нлн въ оутр[ь]нн . КТ2) – КТ1, КТ3

42 въ всакон КТ2, КТ3] всакон КТ1

43 сврьшающн се КТ1, сврьшающн се КТ3

44 + н бл(аго)с(ло)вн ны КТ1, КТ3

45 м(о)л(ь)бнь КТ2) – КТ1, КТ3

46 ѡкож[е] КТ2) – КТ1, КТ3

47 агрнпннн КТ1, КТ3

48 тетрѡеванг(е)ла глава еднна КТ1 – тетрѡеванг(е)ла глава еднна КТ3

49 н КТ1, КТ3

50 по шестн КТ1, КТ3

51 четвьртоу КТ1, КТ3

непорочни⁵² . съ прнпѣтѣм[ь] . агг(е)л(ь)скын⁵³ съвор[ь] . н⁵⁴ пот(омь) . |⁴⁹
 сѣд[н]ане . н⁵⁵ чтеніе .⁵⁶ по сем[ь] ст(е)пене . всако⁵⁷ дых[аніе] . н⁵⁸ еv(а)г(ге)ліе .
 н⁵⁹ по еv(а)г(ге)ліи⁶⁰ въскр(ь)с(е)ніе х(р)с(то)во . н потом[ь] . пом(н)лоуи |⁵⁰ ме
 б(ож)е . н пѣсни заедно⁶¹ да поеть едннъ ѿ н потом[ь] . канон(ь) . въскрес(ь)нь .
 какож[е] нмамо обычан . |⁵¹ н с(ве)т(о)моу аще нмаши . н потом[ь] съвршае се .
 какож[е]⁶² п[о]двобаеъ ѿ ѿ с(ве)тынх[ь] же , н б(о)ж(ь)ствных[ь] |⁵² л[н]т[о]ургіах[ь] .
 протнкоу снлѣ да слоуж[ет] те ѿ въ г(оспо)дськые ж[е] , вел(н)кіе праз[д]ннкы .
 п[о]двобае(ь) нам[ь] съблюдати въ |⁵³ пѣнн . н бдѣнн ношноум[ь] . помннающн⁶³ слово
 г(лаго)лємоє . бдите н м(о)ланте се . да не вьндете |⁵⁴ въ напас(ть) . д(оу)хъ бо
 въдръ , а плѣт[ь] немощна . сего радї бдите . трѣды⁶⁴ бо плод[ь] сконх[ь] снѣсте .
 |⁵⁵ аще сїа съвршнте . н бл(а)женн боудете ѿ сн ж[е] оуставъ . въ пѣтнн . н въ
 паденн оупнсахомъ : |⁵⁶ м(о)л(ь)бою м(о)лнм се како да боудет[ь] непрѣтворенъ .
 развѣ аще въ болѣзнь въпадет[ь] . то еанко |⁵⁷ крѣпос(ть) может[ь] . ѿ пнтн же ,
 н ѿ паденн . аще слоунт се нѣкоемоу люенмоу прншь |⁵⁸ ствїе на оутѣшенїе тн .
 тогда⁶⁵ разарае се пос(ть) . развѣ срѣд[ь] . н пет[ь]ка . ѿ свокодѣ ж[е] мѣста |⁵⁹
 того , заканнаа г(оспо)домъ нашнм[ь] исв(сомь) х(р)стоумъ . н прѣс(ве)тоу его
 м(а)терїю . какож[е] писахом[ь] зае да не боу⁶⁰ деть потворено . аще⁶⁶ кто сїе
 прѣтворнтъ , н смѣшатн нмет[ь] жнвѣщаго въ сем[ь] мѣсте⁶⁷ |⁶¹ нлн что възнматн
 нмат[ь]⁶⁸ . еже кс(ть) въ мѣсте том[ь] . нлн ѡт[ь] книгъ . нлн ѡт[ь] нконъ .
 нлн нно |⁶² что годѣ боудет[ь] оу мѣсте том[ь] . проклет[ь] боудн н завѣзань⁶⁹ .
 ѡт[ь] с(ве)тые н жнвотвореще⁷⁰ |⁶³ тронце . ѡт(ь)ца н с(ы)на н с(ве)т(а)го д(оу)ха .

⁵² бл(а)женн непорочнн КТ₂ | блаж(е)не КТ₁ , бл(а)жене КТ₃

⁵³ агг(е)л(ь)скын КТ₂ , агг(е)льскы КТ₃ | анг(е)ль КТ₁

⁵⁴ н КТ₂ – КТ₁ , КТ₃

⁵⁵ н КТ₂ | п(о)томь . КТ₁ , потом[ь] , КТ₃

⁵⁶ + н КТ₁ , КТ₃

⁵⁷ все КТ₁ , КТ₃

⁵⁸ н КТ₂ – КТ₁ , КТ₃

⁵⁹ н КТ₂ – КТ₁ , КТ₃

⁶⁰ по еv(а)г(ге)ліи КТ₂ , по еvа(н)г(е)л(нн)? КТ₁ | по еv(а)г(ге)лію КТ₃

⁶¹ заедно КТ₁ , заедно КТ₃

⁶² + н КТ₁ , КТ₃

⁶³ Помннающе КТ₁ , КТ₃

⁶⁴ трюу{{дѣ}}? КТ₁ , трюдѣ КТ₃

⁶⁵ то да КТ₁ – тогда да КТ₃

⁶⁶ + н КТ₁ , КТ₃

⁶⁷ въ мѣстѣ семь КТ₁ , въ мѣсте сем[ь] КТ₃

⁶⁸ нметъ КТ₁ , КТ₃

⁶⁹ завезань ть КТ₁ – завезать КТ₃

⁷⁰ жнвотворещнє КТ₁ , жнвотворещїе КТ₃

и мною грѣшнымъ[ь] . и да не боудетъ[ь] прощень , ни въ семь[ь]⁷¹⁾ вѣце , ни |⁶⁴ въ
боудущемъ . сего радї пнсакъ[ь] .⁷²⁾ и под[ь]пнсакъ[ь]⁷³⁾ свое рѣкописанїе в лѣт(о) Ⲛ̅.Ⲥ̅.Ⲫ̅ :-

|⁶⁵ † всѣхъ послѣднїи , савя , грѣшныи †

⁷¹ въ семьѣ КТ₁, въ сѣмь КТ₃

⁷² пнсавъ КТ₁, КТ₃

⁷³ + си КТ₁, КТ₃

ЛИТЕРАТУРА

- Белић 2006: А. Белић, *Историја српског језика. Фонетика. Речи са деклинацијом. Речи са конјугацијом*, Изабрана дела А. Белића, четврти том. Прир. А. Младеновић, Београд 2006.
- Богдановић 1978а: Д. Богдановић, *Кашалої ћирилских рукописа манастира Хиландара*, Београд 1978.
- Богдановић 1978б: Д. Богдановић, *Кашалої ћирилских рукописа манастира Хиландара. Палеографски албум*, Београд 1978.
- Богдановић 1982: Д. Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII века)*, Београд 1982.
- Богдановић 1985: *Карејски ѿиийик светиоїа Саве*. Књигу прир. Д. Богдановић, Фототипска издања, 8, Српска академија наука и уметности – Народна библиотека Србије – Матица српска, Београд 1985.
- Богдановић 1986: *Свети Сава. Сабрани сїиси*. Данашња језичка верзија Л. Мирковић, Д. Богдановић. Прир. Д. Богдановић, Београд 1986.
- Викторовъ 1881: А. Викторовъ, *Собрание рукописей П. И. Севастьянова*, Московскій публичнїи и Румянцевскїи музей, Москва 1881.
- Грковић-Мејдор 2007: Ј. Грковић-Мејдор, *Дијалозија у старосрпској ѿисменосїи*, Списи из историјске лингвистике, Нови Сад 2007, 443–459.
- Гудков 1982: В. П. Гудков, *Карејски ѿиийик св. Саве као сїоменик истїорије српско-хрвајског језика*, Научни састанак слависта у Вукове дане 11/2 (1982) 5–9.
- Гудков 1988: В. П. Гудков, *Новое издание карејског ѿиийикона Саввы Сердског*, Советское славяноведение (Москва 1988/1) 77–79.
- Гудков 1990: В. П. Гудков, *Карејскїи ѿиийикон св. Саввы в руском сборнике XVII в.*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XXXIII (1990) 89–95.
- Даничић I–III: Ђ. Даничић, *Рјечник из књижевних старина српских*, I–III, у Биограду 1863–1864. Прир. Ђ. Трифуновић, Београд 1975.
- Даничић 1866: Ђ. Даничић, *Тїиик светиоїа Саве за Ораховицу*, Књижевник. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku i prirodne znanosti, god. III, u Zagrebu 1866, 139–142 [пренето у:] *Сїиїнији сїиси Ђуре Даничића*, III, Описи ћирилских рукописа и издања текстова. Прир. Ђ. Трифуновић, Београд 1975, др. XI.
- Ђорђић 1971: П. Ђорђић, *Истїорија српске ћирилице. Палеографско-филолошки ѿрилози*, Београд 1971.
- Ивић 1979: П. Ивић, *О језику у сїисима светиоїа Саве*, Међународни научни скуп Сава Немањић – свети Сава. Историја и предања, децембар 1976, Београд 1979, 167–175.

- Ивић 1998: П. Ивић, *Пићање ауторства Хиландарској титици у светлости језичке слике тога текста*, Свети Сава у српској историји и традицији, Међународни научни скуп, Београд 1998, 107–115.
- Изложба 1973: *Изложба српске писане речи*, Народна библиотека СР Србије, Београд, 6. април 1973.
- Јелесијевић 2015: С. Јелесијевић, *Карејски титик у препису јеромонаха Арсенија Суханова*, ПЕРИВОЛОС II, Зборник у част Мирјане Живојиновић, Београд 2015, 513–526 + IV.
- Јерковић 2004: В. Јерковић, *Гирилица српскословенској периода. Палеографски преглед проучавању и оштри увид у њен развој*, Предавања из историје језика, Лингвистичке свеске 4, Нови Сад 2004, 87–102.
- Јовановић Т. 1998: Т. Јовановић, *Свети Сава. Сабрана дела*. Прир. и прев. Т. Јовановић, Београд 1998.
- Јовановић Т. 2008: Т. Јовановић, *Карејски и Хиландарски титик у руском преводу из збирке Белокриницкој манастира*, Хиландарски зборник 12 (2008) 89–148.
- Јовановић, Савић 2009: Г. Јовановић, В. Савић, *Досадашња пракса у издавању средњовековних српских гириличких правних синоеника. Како побољшати садашње издавачке политике*, Средњовековно право Срба у огледалу историјских извора, Београд 2009, 87–114.
- Јовановић-Стипчевић 1998: Б. Јовановић-Стипчевић, *Писар Карејској титици*, Свети Сава у српској историји и традицији, Међународни научни скуп, Београд 1998, 127–133.
- Јухас-Георгиевска 1995: Љ. Јухас-Георгиевска, *Титик светог Саве за манастир Хиландар*, Хиландарски типик. Рукопис СНЛ AS 156. Прир. Д. Богдановић, Београд 1995, 97–132.
- Мирковић 1934: Л. Мирковић, *Скијски устав св. Саве*, Браство XXVIII (1934) 52–67.
- Мирковић 1939: *Списи Светог Саве и Стевана Првовенчаног*. Превео Л. Мирковић, у Београду 1939.
- Младеновић 1998: А. Младеновић, *Филолошке најмене о Карејском титици Светог Саве*, Свети Сава у српској историји и традицији, Међународни научни скуп, Београд 1998, 117–126.
- Мошин 1977: Владимир Мошин, *Повеља светог Саве манастиру Светог Николе у Врањини*, Свети Сава. Споменица поводом осамстогодишњице рођења 1175–1975, Београд 1977, 79–116.
- Мошин 1979: В. Мошин, *Правни списи светог Саве*, Међународни научни скуп Сава Немањић – свети Сава. Историја и предање, децембар 1976, Београд 1979, 101–128.

- Пешикан 1973: М. Пешикан, *Мокројољско четвороројеванђеље из XIII века – сјоменик значајне фазе у развоју старосрпске писмености*, Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XVI/1 (1973) 61–88.
- Ранковић и др. 2012: З. Ранковић, В. Вукашиновић, Р. Станковић, *Инвенџар рукописа Библиотеке Српске патријаршије*, Београд 2012.
- Савић 2009: В. Савић, *Садржај старе ћирилице и њено преношење у шtamпaрски и електронски слој*, Стандардизација старословенског ћириличног писма и његова регистрација у Уникоду, Београд 2009, 147–178.
- Синдик 1998а: Д. И. Синдик, *Српска средњовековна актиа у манастиру Хиландару*, Хиландарски зборник 10 (1998) 113–114.
- Синдик 1998б: Д. Синдик, *Печати светиої Саве на Карејском тпийику*, Свети Сава у српској историји и традицији, Међународни научни скуп, Београд 1998, 135–140.
- Трифуновић 1975: Ђ. Трифуновић, *Белешке. Сјисак рукописа*, Ситнији списи Ђуре Даничића III. Описи ћирилских рукописа и издања текстова. Прир. Ђ. Трифуновић, Београд 1975, 01–025.
- Трифуновић и др. 1980: Ђ. Трифуновић, Т. Јовановић, Љ. Јухас, *Азбучни показатељ речи у сјисима светиоїа Саве*, Археографски прилози 2. Додатак (1980) 1–201.
- Турилов 2009: А. А. Турилов, *К истории ростовского владычного скриптория XIII в.: старые факты и новые данные*, Хризограф 3 (Москва 2009) 238–252.
- Ђоровић 1928: *Сјиси св. Саве*. Издао их В. Ђоровић, Дела старих српских писаца, Београд – Ср. Карловци 1928.
- Числов 2008: И. М. Числов, *Свети Сава: Карејски тпийиик*, Српски језик XIII/1–2 (2008) 75–83.
- Dennis 2000: *Karyes: Typikon of Sabbas the Serbian for the Kellion of St. Sabbas at Karyes on Mount Athos*. Translator G. Dennis, Byzantine Monastic Foundation Documents. A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments, Vol. 5, Washington, D. C., 2000, No 44, 1331–1337.
- Meyer 1894: Ph. Meyer, *Die Haupturkunden für die Geschichte der Athosklöster*, Leipzig 1894.
- Miklosich: F. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Emendatum auctum, Vienna, 1862–1865, Scientia Verlag Aalen 1963.
- Schaffarik 1831: P. J. Schaffarik, *Uebersicht der vorzüglichsten schriftlichen Denkmäler älterer Zeiten bey den Serben und anderen Südslawen*, Wiener Jahrbücher der Litteratur 53 (1831).

Viktor Savić

A 16TH-CENTURY MANUSCRIPT COPY OF THE TYPIKON OF KARYES
(AHS 134/135)

SUMMARY

This paper discusses topical issues relating to the Typikon of Karyes, drafted by Saint Sava of Serbia for the Serbian monastic community in the Kellion of Saint Sabbas the Sanctified at Karyes on Mount Athos in 1199. The 16th-century manuscript copy, which is in the Old Church Slavonic language and is kept in the Archives of the Hilandar monastery (AHS 134/135), is analyzed and compared to the earliest manuscript copy (AHS 132/134) made already during the lifetime of Saint Sava († 1236) and the copy from the Archives of the Serbian Academy of Sciences and Arts № 51 from 1620/1630. The paper further presents a critical edition of the selected manuscript (as well as major differences that can be found in the other two manuscript copies), as a preparation for the future critical edition of the original text.

Сл. 1. Препис Карејског типика (АХС 134/135)

Сл. 2 и 3. Препис Карејског типика, детаљи (АХС 134/135)

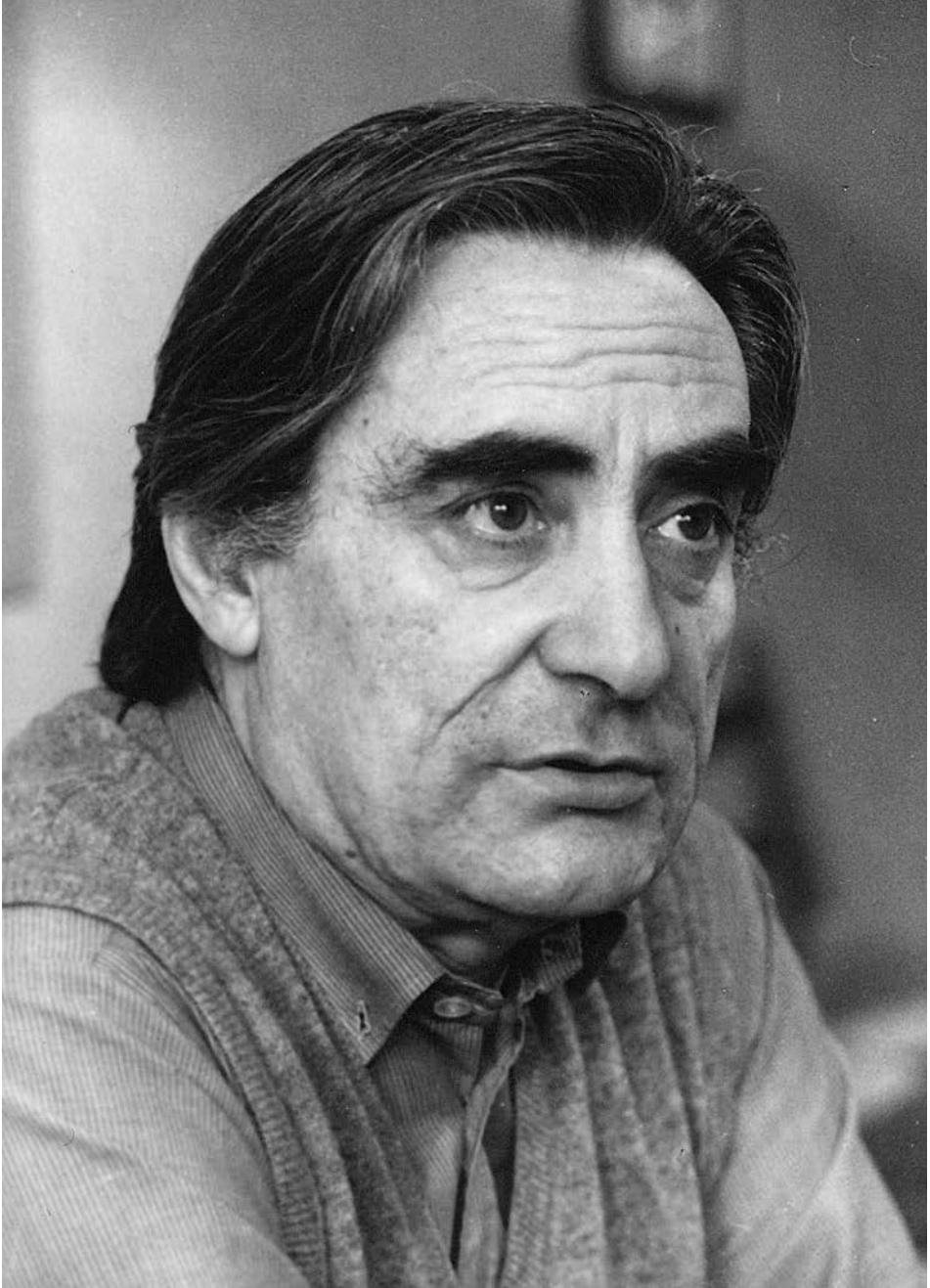
ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ

Сл. 1. Димитрије Богдановић

Сл. 2. Димитрије Богдановић, децембар 1985.

Сл. 3. Слева надесно: Драган Недељковић, Дејан Медаковић,
јеромонах Хризостом (Столић), Димитрије Богдановић и непозната особа

Сл. 4. Слева надесно: Соња Богдановић (трећа), Димитрије Богдановић (четврти),
Фрањо Баришић (пети) на промоцији Каталога ћирилских рукописа манастира
Хиландара, САНУ, 1978.

Сл. 5. Здесна налево: Димитрије Богдановић, помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић, његова светост патријарх српски господин Герман, непосредно по отварању нове зграде Народне библиотеке (1973)

Сл. 6. Иво Андрић (други слева) у посети Археографском одељењу; слева надесно: Димитрије Богдановић (први), помоћник управника Народне библиотеке Милорад Најдановић (четврти) и манипулант у библиотеци Милан Јакшић (пети)

Сл. 7. Димитрије Богдановић (први слева) са Светозаром Радојчићем и супругом Соњом у Семинару за историју уметности Филозофског факултета

Сл. 8. Димитрије Богдановић (први слева) у Институту за историју уметности Филозофског факултета с Дејаном Медаковићем (у средини) и Радованом Самарцићем (здесна)

Сл. 9. Слева надесно: Димитрије Богдановић, Бранислав Црнчевић, Матија Бећковић, Дејан Медаковић, Душан Радовић и Стеван Раичковић на Светој Гори

Сл. 10. Димитрије Богдановић с колегама у Сентандреји: Стојан Вујичић (други слева), Динко Давидов (седи у средини), Сретен Петковић и Миодраг Јовановић (стоје здесна)

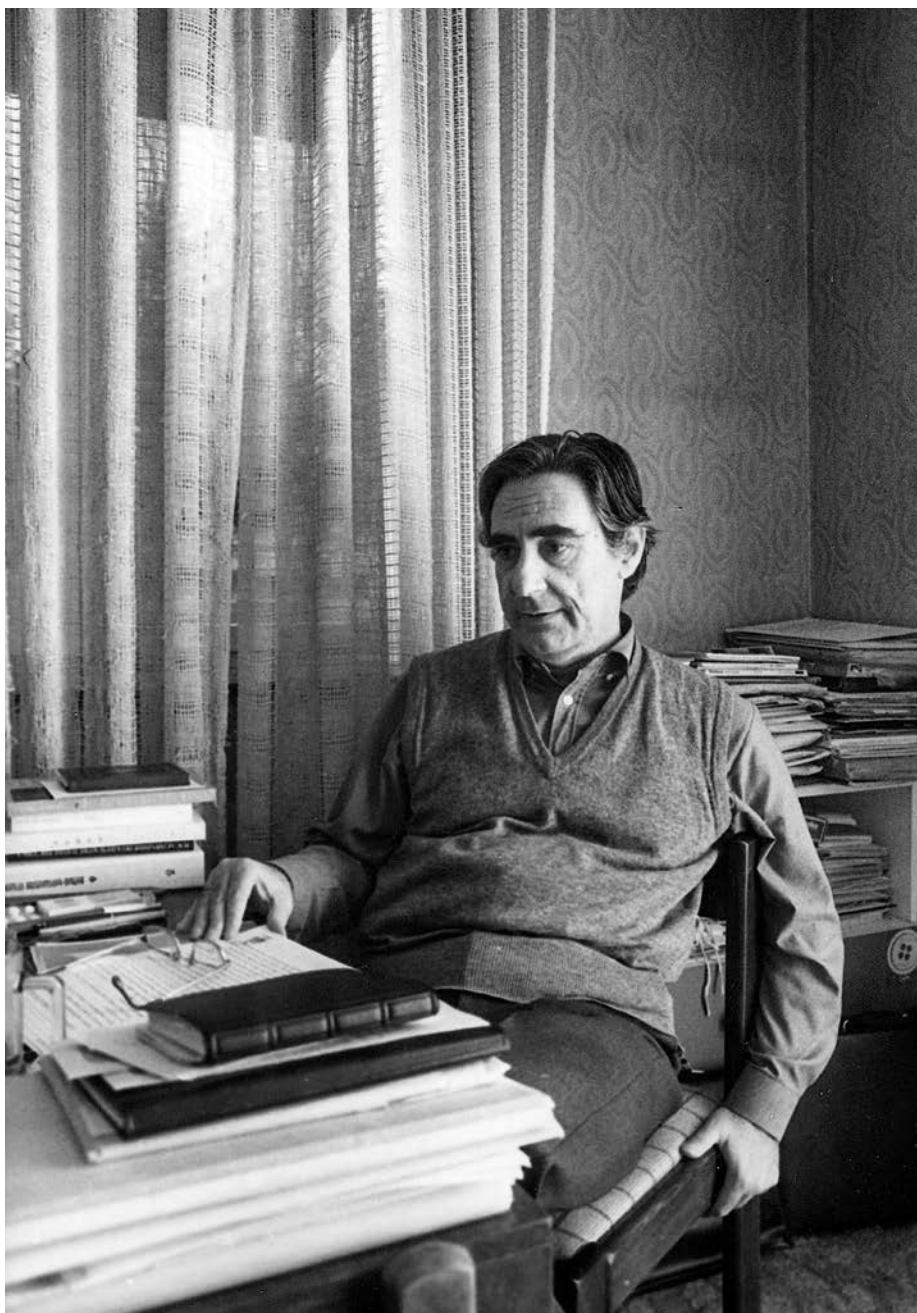
Сл. 11. Димитрије Богдановић с колегама у Раваници: Јованка Калић (прва слева),
Фрањо Баришић (трећи слева), Станислав Хафнер (пети), Радован Самарџић
(шести)

Сл. 12. Димитрије Богдановић с Димитријем Стефановићем у Великој Ремети

Сл. 13. Димитрије Богдановић држи предавање на Универзитету Колумбус (Охајо)

Сл. 14. Димитрије Богдановић у својој радној соби

IX F 70 (5 14)

Зборник ходошки

Ванф, IV + 188 + 3 ; 21,0 x 14,0 ; 16,5 x 8,5 ; 26 ;
 Чешкију изградисе

Сб. 1	1 - 8	зан. н. 1, 8
2	9 - 16	зан. н. 9
3	17 - 24	
4	25 - 32	
5	33 - 40	
6	41 - 48	
7	49 - 56	
8	57 - 64	
9	65 - 72	
10	73 - 80	
11	81 - 88	
12	89 - 96	
13	97 - 104	
14	105 - 112	
15	113 - 120	
16	121 - 128	зан. н. 128
17	129 - 136	зан. н. 129, опис. 139 , н. 131, опис. 135
18	137 - 144	зан. н. 140
19	145 - 152	зан. н. 146
20	153 - 160	
21	161 - 169	опис. н. 163
22	169 - 176	опис. н. 174
23	177 - 184	зан. н. 181, 184
24	185 - 188	зан. н. 185, 188 (отра гвет.)

Све изградисе нешто је за -
 ланас ходошки; он редовно -
 појави се додатком нешто је

Фол. опис = VV

зам:

Брекет Браун. ижеи. до изградисе н. 8-9 Мафарије прекоизградисе
 црква Карл. мист.; о време изградисе до н. 9' оже гуи: (Тол. 10 1, 8 et 9
 ex libro, Compendium Syntagmatis Matthaei Vlastensis continens, sec. XVI clar-
 taceo in 4., Bibliotheca metropolitana Carolinensis, transumpta sunt).

Ка н. 130 оже гуи. Маф. ижеи: Fol. isthoc, hunc spectat, an ad finem
 Codicis, incertum.

Сл. 15. Опис Ходошког зборника (Народни музеј, Праг), радни материјал

Leraan, 26. / 1345
 71, 81, 89, 97, 98, 106, 113, 129, 130
 Leraan, 4. p. 32
 (130/324)

2; 16, 24, 29, 31, 32, 33, 35, 80, 85, 106, 113, 129, 130, 139

Писку: скуптаван за зуп - абвуги (Омилугов),

Писку: скуптаван за зуп - абвуги (Омилугов);
 25, 5 x 19, 0; 20, 0 x 14, 0; (33, 31, 32, 32, 27, 28)

Купу конвугија. Писку: скуптаван.
 Остатке свештеника бити делом писку: скуптаван (7)

16. 1 1-8 1812
 2 9-16
 3 17-24
 4 25-32
 5 33-40
 6 41-48
 7 49-54
 8 55-62
 9 63-69
 10 70-77
 11 78-85
 12 86-93
 13 94-101
 14 102-109
 15 110-117
 16 118-125
 17 126-133
 18 134-141

1. 14 месеца и 7 дана
 Недостатке зема свештеника
 1. 36 дана поф. месеца
 1. 141 само зуптаван

(6) ✓
 (7) ✓
 1. 24 месеца (Зуптаван са зуптаван)

$1 \times 0 = 0$
 $1 \times 6 = 6$
 $1 \times 7 = 7$
 $16 \times 8 = 128$
 (141) ✓

Лоције: остатке свештеника не слажу се са Лера.
 зуптаван св. (7) која недостатке! 14. 8 91. итс.

Сл. 16. Опис рукописа бр. 32 из збирке манастира Дечана, радни материјал

- (узне редослед)
- К 111) Синтагма Мавроје Влашковић, срп., XIV в. Ђакоп, 294 л. 290 x 225 мм. Замени. 210
- (узне редослед)
- К 112) Синтагма Мавроје Влашковић, срп., XVI в. Ђакоп, 169 л. 320 x 245 мм.
- Минабилна омотача (с. Гаришанин)
- 113) Капоци Матаје, срп., XIV в. Ђеро-Менић, 133 л. 230 x 155 мм. Замени.
- 114) Манах, срп., крај XIV - пр. XV в. Ђакоп, 236 л. 255 x 175 мм. Замени.
- Завеза (са омотачом) као 108
- К 115) Манах, срп., крај XIV - пр. XV в. Ђакоп, 267 л. 220 x 145 мм. Замени.
- 116) Завеза, срп., Жив. Герадија, XVI - XVII в. Ђакоп, 161 л. 210 x 145 мм. Замени.
- 117) Ђорђевић, срп., XV в. Ђакоп, 161 л. 210 x 130 мм. Замени. 162 140

Сл. 17. Радни материјал из 1977. године за Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI-XVII века)

САДРЖАЈ

Уводна реч	7
ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И РУКОПИСНО НАСЛЕЂЕ	11
Мирјана Бошков	
Тропар и кондак кијевском кнезу Владимиру у рукопису Данила Крпца	13
MIRJANA BOŠKOV	
A TROPARION AND A KONTAKION DEDICATED TO THE KIEVAN PRINCE VLADIMIR IN THE MANUSCRIPT OF DANIL KRPAС	33
Зорица Витић	
„Слово о житију светог Антонија“ Гаврила Тројичанина	35
ZORICA VITIĆ	
“THE SERMON ABOUT THE LIFE OF ST. ANTHONY” BY GAVRILO TROJICANIN	45
Јасмина Грковић-Мејџор	
ЧУДО, ДНЕЋ И ДНЕО У СТАРОСЛОВЕНСКОМ ЈЕЗИКУ	55
JASMINA GRKOVIĆ-MAJOR	
ЧУДО, ДНЕЋ AND ДНЕО IN OLD CHURCH SLAVONIC	66
Аксинија Джурова, Диљана Радославова	
Новооткрити фрагменти од Ловешкиа Дамаскин: ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	67
AХINIЈA DŽUROVA, DI LJANA RADOSLAVOVA	
NEW-FOUND FRAGMENTS FROM THE LOVECH DAMASKIN: PRELIMINARY NOTES	83
Климентина Иванова	
Панигирик № 282 од Библиотека та на Србјска та патриаршија в контекста на Балканска та кирилска книжнина	93
KLIMENTINA IVANOVA	
THE BOOK OF PANEGYRICS AT THE LIBRARY OF THE SERBIAN PATRIARCHATE IN THE CONTEXT OF THE BALKAN CYRILLIC LITERATURE	122

Томислав Јовановић Библијска и апокрифна подлога Пролошког житија светог пророка Јеремије	123
Томислав Јовановић BIBLICAL AND APOCRYPHAL PATTERNS OF THE PROLOGUE VITA OF THE HOLY PROPHET JEREMIAH	142
Јанис Какридис по, последн, последољетнје: от «метафизики предлогов» к историческој грамматице	149
YANNIS KAKRIDIS по, последн, последољетнје: FROM THE "METAPHYSICS OF PREPOSITIONS" TOWARDS HISTORICAL GRAMMAR	163
Мирослав А. Лазич Од Божидара Вуковића до Дионизија дела Векије: идентитет и псеудоним у култури раног модерног доба	165
MIROSLAV A. LAZIĆ FROM BOŽIDAR VUKOVIĆ TO DIONISIO DELLA VECCHIA: THE IDENTITY AND PSEUDONYM IN EARLY MODERN CULTURE	185
Катарина Мано-Зиси Непознати препис Службе светом кнезу Лазару и Слова о кнезу Лазару из треће деценије XV века	187
KATARINA MANO-ZISI AN UNKNOWN COPY OF THE SERVICE TO HOLY PRINCE LAZAR AND THE NARRATION ON PRINCE LAZAR FROM THE THIRD DECADE OF THE 15 TH CENTURY	201
Анисава Милтенова Ан експлоред манускрипт њитх апокрифа ин те коллекшн оф Балтазар Вогишић	211
Анисава Милтенова Један непроучени рукопис који садржи апокрифе из збирке Валтазара Богишића	226
Александар Наумов Теологија у списима Ђурђа Црнојевића и Божидара Вуковића	227
ALEKSANDER NAUMOW THEOLOGY IN THE WRITINGS OF ĐURAĐ CRNOJEVIĆ AND BOŽIDAR VUKOVIĆ	238

<p>ЉИЉАНА И. ПУЗОВИЋ ПРИКУПЉАЊЕ ПИСАНИЈЕ ПРЕМА КАТАСТИХУ МАНАСТИРА ХИЛАНДАРА (БР. 521): ПРИЛОГ ИСТОРИЈИ СРПСКЕ ЦРКВЕ И НАРОДА КРАЈЕМ XVII И ПОЧЕТКОМ XVIII ВЕКА</p>	239
<p>LJILJANA I. PUZOVIĆ PIOUS DONATIONS (PISANIYA), ACCORDING TO THE KATASTICH OF THE HILANDAR MONASTERY (№ 521): A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF THE SERBS AND THE EASTERN ORTHODOX CHURCH IN THE LATE 17TH AND THE EARLY 18TH CENTURY</p>	263
<p>ЈОХАНЕС РАЈНХАРТ СЛОВО (ПСЕУДО-)НЕКТАРИЈА ЦАРИГРАДСКОГ „IN THEODORUM MARTYREM“ (СРГ 4300; ВНГ 1768) У СРПСКОСЛОВЕНСКОМ ПРЕВОДУ</p>	265
<p>JOHANNES REINHART THE SERMON OF (PSEUDO-)NECTARIUS OF CONSTANTINOPLE “IN THEODORUM MARTYREM” (СРГ 4300; ВНГ 1768) IN A SERBIAN CHURCH SLAVONIC TRANSLATION</p>	285
<p>НАТАЛИЈА В. РАМАЗАНОВА СЕРБСКІЕ СВЯТИТЕЛИ САВВА И АРСЕНИЙ В РУССКИХ ПЕВЧЕСКИХ РУКОПИСЯХ</p>	287
<p>NATALIA V. RAMAZANOVA SERBIAN SAINTS SAVA AND ARSENJE IN RUSSIAN CHANT COLLECTIONS</p>	297
<p>ВИКТОР САВИЋ ПРЕПИС КАРЕЈСКОГ ТИПИКА ИЗ XVI ВЕКА (АХС 134/135)</p>	299
<p>VIKTOR SAVIĆ A 16TH-CENTURY MANUSCRIPT COPY OF THE TYPIKON OF KARYES (AHS 134/135)</p>	322
<p>ЈОВАНА СТАНОЈЛОВИЋ ОРНАМЕНТИКА РУКОПИСНИХ КЊИГА МОНАХА РОМАНА (ДРУГА ЧЕТВРТИНА XIV ВЕКА)</p>	325
<p>JOVANA STANOJLOVIĆ ORNAMENTATION IN THE MANUSCRIPTS WRITTEN BY THE MONK ROMAN (THE SECOND HALF OF THE 14TH CENTURY)</p>	344
<p>JAN STRADOMSKI DWIE NIETYPOWE REDAKCJE KORMCZEJ ŚW. SAWY W ZBIORACH RĘKOPISÓW CERKIEWNYCH W POLSCE</p>	357

JAN STRADOMSKI TWO COPIES OF AN ATYPICAL RECENSION OF THE NOMOCANON OF SAINT SAVA (KRMČIJA) IN RELIGIOUS MANUSCRIPT COLLECTIONS IN POLAND	373
ТАТЈАНА СУБОТИН-ГОЛУБОВИЋ Хиландар 608 (МИНЕЈ ЗА ДЕЦЕМБАР) – ВЕСНИК ПРОМЕНА У ЛИТУРГИЈСКОМ ЖИВОТУ СРЕДЊОВЕКОВНЕ СРБИЈЕ	375
TATJANA SUBOTIN-GOLUBOVIĆ HILANDAR № 608 (DECEMBER MENAION): THE HERALD OF CHANGE IN THE LITURGICAL LIFE OF MEDIEVAL SERBIA	397
ЈАНИС ТАРНАНИДИС Слика српске списатељске и духовне делатности у XIII и XIV веку која се јавља у синајским словенским рукописима пронађеним 1975. године	399
YANNIS TARNANIDIS THE IMAGE OF SERBIAN LITTERARY AND SPIRITUAL ACTIVITY IN THE 13 TH AND 14 TH CENTURIES AS REFLECTED IN SLAVIC MANUSCRIPTS FOUND IN 1975 IN THE MOUNT SINAI	410
СЕРГЕЙ Ю. ТЕМЧИН Образ св. Вассиана Константинопольского как модель развития культа св. Прохора Пшинского: гимнография и агиография	411
SERGEY Y. TEMCHIN THE IMAGE OF BASSIANOS OF CONSTANTINOPLE AS THE MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF THE CULT OF ST. PROHOR OF RČINJA: HYMNOGRAPHY AND HAGIOGRAPHY	425
БРАНИСЛАВ ТОДИЋ О једном месту у повељи Стефана Немањића Хиландару	427
BRANISLAV TODIĆ ON ONE PASSAGE IN THE CHARTER OF STEFAN NEMANJIĆ FOR HILANDAR	435
МАРИНА В. ЧИСТЯКОВА О јужнословјанских преводима Стишног пролога	437
MARINA V. CHISTYAKOVA SOUTH SLAVIC TRANSLATIONS OF THE VERSE PROLOGUE	455

СЕЋАЊА	457
ВЛАДЕТА ЈЕРОТИЋ ДИМИТРИЈЕ БОГДАНОВИЋ – У МОМЕ СЕЋАЊУ	459
КРАСИМИР СТАНЧЕВ С ДИМИТРИЕ БОГДАНОВИЧ В КОМИСИЈАТА ЗА РЪКОПИСИ НА СИВАЛ	463
ДИМИТРИЈЕ СТЕФАНОВИЋ СЛУЖБА ПРЕСВЕТОЈ БОГОРОДИЦИ У ЧАСТ И СПОМЕН ЧУДОТВОРНЕ ЈОЈ ИКОНЕ ВЕЛИКОРЕМЕТСКЕ: ОСВРТ НА ПРЕВОД АКАДЕМИКА ДИМИТРИЈА БОГДАНОВИЋА	469
ЛИКОВНИ ПРИЛОЗИ	473

SCALA PARADISI
АКАДЕМИКУ ДИМИТРИЈУ БОГДАНОВИЋУ У СПОМЕН
1986–2016

СЛОВЕНСКИ И СРПСКИ СРЕДЊИ ВЕК
Књига 1

Уредник серије
Јасмина Грковић-Мејџор

Издаје
Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Технички уредник серије
Виктор Савић

Обрада ликовних прилога, слог и прелом
Мирослав Лазић

Тираж
400 примерака

Штампа и повез
Службени гласник, Београд

© Српска академија наука и уметности
2018

CIP - Каталогизација у публикацији - Народна библиотека Србије, Београд

811.163.1(082)

091=16(082)

SCALA paradisi. Академику Димитрију Богдановићу у спомен : 1986–2016 : примљено на VI скупу Одељења језика и књижевности, од 26. јуна 2018. године, на основу реферата академика Јасмине Грковић-Мејдор и иностраног члана Анатолија Аркадјевича Турилова / уредници Анатолиј Аркадјевич Турилов ... [и др.]. – Београд : САНУ, 2018 (Београд : Службени гласник). – 487 стр. : илустр. ; 24 см. – (Словенски и српски средњи век / Српска академија наука и уметности. Одељење језика и књижевности, Старословенски одбор ; књ. 1)

На спор. насл. стр.: Scala paradisi. Scripta in memoriam Demetrii Bogdanović viri academici : 1986–2016. – Радови на више језика. – Тираж 400. – Напомене и библиографске референце уз текст. – Библиографија уз сваки рад. – Резимеи на енгл. или срп. језику.

ISBN 978-86-7025-802-0

а) Старословенски језик – Зборници

б) Словенски рукописи – Зборници

COBISS.SR-ID 271614988